

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INST FÖR KULTURVETENSKAPER

LIVE, LAUGH, LESBISK?

Att orientera sig mot ett lyckligt, icke-heterosexuellt liv

Liv Larsson & Samuel Bjelkenäs

Kandidatuppsats, Kulturanalys

Handledare: Eva Knuts

Examinator: Kristina Öhman

HT 2020

ABSTRACT

Title: Live, Laugh, Lesbian? An orientation towards a happy, non-heterosexual life

Authors: Liv Larsson & Samuel Bjelkenäs

Institution: Institutionen för Kulturvetenskaper

Term and year: HT 2020

Tutor: Eva Knuts

Examiner: Kristina Öhman

The purpose of this study is to explore queer lifelines and concepts of non-heteronormative sexuality, identity and (un)happiness. The material consists of nine qualitative interviews with lesbian-, bisexual- and queeridentifying women, sharing their experiences, thoughts and feelings of love and life. The statements of the interviewees are analysed using queer theory and queer phenomenology, mainly through the analytical concepts of Sara Ahmed. This perspective is advanced by Jack Halberstam's concept of life schedules, as well as Marita Sturken and Lisa Cartwright's - along with Stuart Hall's - respective theories of representation. The essay finds the informants first feelings of (queer) love disorienting, and connects childhood associations of non-heterosexual love with despair and unhappiness. Lacking (positive) representations of queer love and life seems to enhance the risk of imagining a non-heterosexual life as an unhappy life. Reorientation and (queer) identity making is made possible through positive representations of visual culture and social relations. Finding ways of imagining a meaningful life lays in the interfusion of a queer love life and a relatively (hetero)normative family life. The informants negotiate with concepts love and kinship, relationships and family, queerness and heteronormativity, belonging and deviating, in the orientation towards a meaningful and happy life. The essay shows positive representations of non-heterosexual love and life as easing a queer orientation in a heteronormative space, and enabling processes of identity making, creating lives with queer love and joy.

Keywords: queer phenomenology, lifelines, happiness, identity, representation, LGBTQ

Till våra kära intervjupersoner

Det största och varmaste av tack!

För att ni öppnade upp er för oss. Delar med er av känslor, tankar och erfarenheter.

Gav oss förtroendet att skriva om det personliga och intima.

I den här processen har ni blivit sanna kärleksförebilder till oss.

/Liv & Samuel

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING	1
INTRODUKTION	1
SYFTE & FRÅGESTÄLLNINGAR	2
METOD & MATERIAL	2
<i>INTERVJUSITUATIONEN</i>	2
<i>INFORMANTERNA</i>	3
<i>METODOLOGISKA AVVÄGNINGAR</i>	5
TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER	5
<i>VIKTIGA BEGREPP</i>	5
<i>QUEERTEORI</i>	7
<i>QUEER FENOMENOLOGI</i>	7
<i>LYCKA</i>	9
<i>REPRESENTATION</i>	9
TIDIGARE FORSKNING	10
FORSKNINGSETIK & REFLEXIVITET	12
DISPOSITION	13
UNDERSÖKNING & RESULTAT	14
KÄRLEK? HETERONORMATIVITET SOM NOLLPUNKT	14
HITTA SIN EGEN VÄG	20
<i>FORMULERA SIN EGEN IDENTITET OCH SEXUALITET</i>	21
<i>SPEGLA SIG I KULTUR</i>	23
<i>SPEGLA SIG I ANDRA</i>	32
NUTID & FRAMTID	38
<i>ETT LYCKLIGT LIV OCH EN LYCKLIG FAMILJ?</i>	38
<i>VALBARA VÄGAR</i>	41
SAMMANFATTANDE DISKUSSION	48
REFERENSLISTA	51
APPENDIX	I
BILAGA 1. UPPSATSENS INFORMANTER	I
BILAGA 2. VIDARE ORIENTERING	III
BILAGA 3. FRÅGELISTA	V

INLEDNING

INTRODUKTION

Alla vill vara lyckliga. Det finns troligtvis inget annat mål i livet som hyser större konsensus, det konstaterar ekonomiprofessorerna Bruno S. Frey och Alois Stutzer i en vetenskaplig artikel om lyckoforskning (Frey & Stutzer 2002, se Ahmed 2010:1). Kärlek och lycka är kanske tidernas mest avhandlade och omtalade ämnen. Tätt sammankopplat med föreställningar om det goda livet ämnar livslång kärlek utlova trygghet, stabilitet, familjeliv och lycka. Den normerande bilden av romantisk kärlek är onekligen den mellan en man och en kvinna, en Harry och en Sally eller en Arvid och en Lydia. Dessvärre är frasen “och så levde de lyckliga i alla sina dagar” reserverad till den heterosexuella livsberättelsen. Kulturvetaren Sara Ahmed menar att den heterosexuella kärleken verkar som en garanti för ett meningsfullt liv. Hon beskriver det med orden: “Heterosexual love becomes about the possibility of a happy ending; about what life is aimed toward, as being what gives life direction or purpose, or as what drives a story.” (Ahmed 2010:90).

På strukturell och juridisk nivå är kärlek och liv organiserat på ett tydligt sätt. Heterosexualitet, äktenskap och tvåsamhet premieras genom sociala, historiska och maktpolitiska praktiker (Ambjörnsson 2016:47ff.), i vardagen, hemma i TV-soffan och på systemnivå i formuläret till hemförsäkringen (Ambjörnsson & Bromseth 2010:218). Personer som vill uppleva annat än heterosexuell kärlek får ofta söka alternativa berättelser, medel och vägar för att förstå hur de vill leva sina liv. Vägbeskrivningar som visar icke-heterosexuella livslinjer är helt enkelt svåra att tillgå. När normer, stat, skola och media pekar åt ett håll, vad gör det med individer som vill åt ett annat? Vi har själva funderat mycket över hur en som lhbtq-person¹ navigerar sig mot en identitet, tillhörighet och kärlek som går på tvärs den heteronormativa. Hur navigerar en genom världen mot ett lyckligt, lesbiskt liv? Vi vill med denna uppsats undersöka och fördjupa vår förståelse för queera livslinjer och föreställningar om sexualitet, identitet och ett lyckligt liv.

¹Vi kommer genom uppsatsen använda akronymen lhbtq, ett samlingsnamn som står för lesbiska, homosexuella, bisexuella, trans- och queerpersoner. Detta för att särskilt betona det ofta tysta L:et i bokstavskombinationerna.

SYFTE & FRÅGESTÄLLNINGAR

Syftet med vår uppsats är att undersöka föreställningar om kärlek, lycka och icke-heterosexuella livslinjer. Med fokus på icke-heterosexuella kvinnors föreställningar om dessa önskar vi skapa en fördjupad förståelse om vad som möjliggör en orientering bort från heteronormativitetens livsmanus och mot ett icke-heterosexuellt. Vi har därav valt att fokusera vårt arbete med hjälp av följande forskningsfrågor:

- Hur beskriver informanterna sina första insikter kring sexualitet och identitet?
- Hur påverkar representationer föreställningar om lycka och sexualitet?
- Vad möjliggör ett icke-heterosexuellt sexualitets- och identitetsskapande?
- Hur (re)orienterar sig informanterna mot ett icke-heterosexuellt liv i en heteronormativt riktad omvärld och kontext?
- Hur talar informanterna om framtiden och hur kan det kopplas till föreställningar om lycka och olycka?

METOD & MATERIAL

I följande del kommer vi att redogöra för undersökningens kvalitativa intervjumetod och uppsatsens empiriska material. Här diskuterar vi metodval och andra metodologiska tillvägagångssätt samt redogör för urvalet av informanter.

INTERVJUSITUATIONEN

Utgångspunkten för vår undersökning och dess empiriska material är nio kvalitativa semistrukturerade intervjuer utförda under hösten 2020, vissa via länk och vissa ansikte-mot-ansikte. Intervjuerna utfördes som enskilda djupintervjuer mellan en intervjuperson och intervjuare, antingen Liv eller Samuel, med ett undantag där vi båda närvarade vid en intervju. Varje intervju var mellan 1 och 1,5 timme lång. Intervjuernas semistrukturerade form innebar i intervjusituationen en strävan efter ett öppet samtal organiserat utefter ett antal teman: identitet & sexualitet, kärlek, relationer, förebilder, uppväxt & familj och representation. Intervjupersonen har utifrån dessa teman låtit styra samtalet i den mån det ansetts relevant för kunskapsmålen. Ambitionen var således att intervjusituationen skulle utgöras av ett relativt fritt samtal underbyggt av en frågelista som vägvisare snarare än en stram struktur. Med andra ord ”varken ett öppet vardagssamtal eller ett slutet frågeformulär” (Kvale & Brinkmann 2014:43). Det är ändå väsentligt att lyfta forskningsintervjuns begränsningar, framhålla metodens

oförmåga att vara “vardaglig” och fullt “öppen”, och påpeka den maktasymmetri som präglar förhållandet mellan forskare och informant (Kvale & Brinkmann 2014:49). Metoden ställer krav på både forskare och intervjuperson, och påfordrar ett samarbete dem emellan. Det onto-epistemologiska förhållningssätt som präglar kvalitativ forskning framhåller *görandet*. Kunskapen “finns” inte ute i världen redo att “samlas in”, utan *skapas* i mötet mellan forskare, informant och teori (Jackson & Mazzei 2012:11). Genusvetaren Signe Bremer beskriver kvalitativa etnografiska metoder som “i grunden sociala situationer och göranden” (Bremer 2011:199). Uppsatsens material bör i linje med detta förstås som en produkt av ett gemensamt görande, ty informantens svar är en produkt av forskarens fråga. Under intervjuerna, likt som efter, har vi gjort vårt bästa för att förkroppsliga en god forskarroll, men faktum kvarstår alltså att intervjun är en “enkelriktad dialog” där det är vi som forskare som sitter i förarsätet (Kvale & Brinkmann 2014:49).

Den kvalitativa intervjun kallas även livsvärldsintervju eftersom metoden ger “en unik möjlighet att komma åt och beskriva den levda vardagsvärlden” (Kvale & Brinkmann 2014:46). En kvalitativ kunskapsproduktion utgör således möjligheten att producera kunskap om “den upplevda verkligheten” (Fägerborg 2011:85), och svarar med det väl mot uppsatsens kunskapsmål att undersöka levda erfarenheter, tankar och föreställningar om kärlek, sexualitet, liv och lycka. Begreppet livsvärld syftar just på intervjupersonens *beskrivning* av sina levda erfarenheter (Kvale & Brinkmann 2014:46), och kan inte *återges* utan att också *tolkas* av oss som forskare (Davies 2008:256). Den empiriska analysen är med andra ord inte en *redogörelse för*, utan snarare en *berättelse om*, levda erfarenheter. Analys och resultatdel gör därav inte anspråk på att säga något om alla icke-heterosexuella kvinnor, utan enbart de levda erfarenheter som materialet tillhandahåller.

Samtliga intervjuer har spelats in med inspelningsfunktionen på mobilen eller datorn, i syfte att helt och fullt kunna delta i samtalet och rikta uppmärksamheten mot intervjupersonen. Transkriberingen av intervjuerna har utförts med största noggrannhet. Vi har transkriberat ordagrant och med notering för röstläge, pauser, skratt och liknande. Detta för att kunna diskutera och analysera intervju-utsagorna med största möjliga rättvisa.

INFORMANTERNA

Intervjuerna har genomförts med personer i åldrarna 21 - 40 år. Samtliga “avviker från samhällsnormen man och samhällsnormen heterosexuell” (Göransson 2012:13), en avgränsning inspirerad av Michell Göranssons avhandling *Materialiserade sexualiteter. Om*

hur normer framträder, förhandlas och ges hållbarhet (2012).² Intervjupersonerna definierar sin sexualitet på olika sätt. Några definierar sig som lesbiska, medan några föredrar flata och queer. Ytterligare ett par definierar sin identitet som lesbisk och sexualitet som bisexuell - eller någonstans mellan bi och lesbisk. Ett flertal lyfter föränderligheten som identifieringen haft över tid. I urvalet av studiens deltagare sökte vi som tidigare nämnt personer som avviker från samhällsnormen heterosexuell och samhällsnormen man, och sökte med den avgränsningen flertalet icke-normativa sexualiteter och könsidentiteter. Samtliga deltagare kom dock att definiera sig som kvinnor, och därav ändrades undersökningens målgrupp från icke-heterosexuella icke-män, till icke-heterosexuella kvinnor. Vi ser en problematik i att definiera människor som inte är heterosexuella utifrån det ordet, även med prefixet *icke*, eftersom det definierar icke-normativa individer utifrån normen i fråga. Dock ser vi detta som den lämpligaste formuleringen då vi (i största mån) kan inkludera alla informanter och spektrum av lhbtq-identifikation. Samtliga informanter är idag bosatta i en större svensk stad, men uppväxtort varierar från landsbygd till storstad, norr till söder.

Uppsatsens metodologiska avgränsning prioriterar sexualitet och genus som betydelsebärande faktorer, men vi är väl medvetna om att andra positioner samverkar och görs betydelsebärande. Heteronormer verkar intersektionellt och i samspel med andra normer som rör klass, ras, etnicitet, ålder och funktionalitet, därav bör analysen av följande undersökning ses i ljuset av detta. Samtliga intervjupersoner definierar sig som cis³, rasifieras som vita, följer en funktionalitetsnorm, och majoriteten har medelklassbakgrund. En större bredd på deltagare hade varit önskvärd, men av hänsyn till arbetets begränsade tidsförfogande styrdes processen av ett tillgänglighetsurval (Thomsson 2010:63). Informanterna är personer som vi på ett eller annat sätt har en personlig koppling till, vänner och bekanta eller vänner vänner. Urvalet skedde dock med avsikt att inte koncentrera intervjupersonerna till en umgängeskrets eller ett visst sammanhang, och med en ambition av viss spridning i ålder, bakgrund och livssituation. Samtliga informanter är anonymiserade genom fingerade namn, och i uppsatsen går de under namnen Alice, Bette, Carmen, Dana, Helena, Kit, Marina, Peggy och Tina.⁴ Vi valde att döpa dem efter karaktärer i tv-serien *The L Word* (2004) då samtliga nämnde serien som på ett eller annat sätt betydelsefull i deras liv. Namnen är slumpmässigt tilldelade och betyder inte att informanten bär någon likhet med karaktären med samma namn.

²Verket publicerades under namnet "Michelle Göransson", men då Michell Göransson sedan dess ändrat sitt namn kommer vi referera till hen som Michell i text. I referenslistan refereras hen till som "Göransson, M. Michell".

³En cis-person är en person som identifierar sig med det vid födseln tilldelade könet. Cis är latin för "på samma sida". (RFSL 2019)

⁴För ytterligare information om intervjupersonerna se Appendix.

METODOLOGISKA AVVÄGNINGAR

Till en början utgick vi från idén att undersökningen skulle kretsa kring föreställningar om “kärleksförebilder”. Med begreppet kärleksförebilder tänkte vi oss ett slags samlingsnamn för relationer och/eller personer som varit vägledande och betydelsebärande i utformningen av informanternas syn på kärlek och kärleksrelationer. Både idén och begreppet var dock svåra att formulera och definiera, och likaså att följa. Begreppet kärleksförebilder blev snarare något vi presenterade för informanterna utan större respons eller samförstånd kring vad vi pratade om. Istället förde intervjupersonerna uppsatsens utformning mot livslinjer, livsmanus och föreställningar om kärlek och ett lyckligt liv. En ständig lyhörddhet gentemot det empiriska materialet har med andra ord varit viktig i framskrivningen av denna uppsats. Sociologen Bruno Latour menar att samhällsforskarens roll inte är att säga åt aktörer inom ett nätverk, i detta fall subjekten för en undersökning, vad de är och vad de känner. Snarare bör forskaren “[...] try to catch up with their often wild innovations in order to learn from them what the collective existence has become in their hands, which methods they have elaborated to make it fit together [...]” (Latour 2015:12). I likhet med Latour valde vi att följa det informanterna hade att berätta för oss, med förhoppningen att inte styra deras berättelser.

TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER

I följande del kommer vi att redogöra för de teoretiska utgångspunkter som legat till grund för det analytiska arbetet av empirin. Först presenteras en förklaring till viktiga begrepp vi kommer använda oss av. Sedan följer en redogörelse för vilka teoretiska ramverk som använts i analysen av intervju-utsagorna. Där behandlas queerteori och queer fenomenologi med fokus på kulturvetaren Sara Ahmeds koncept om orientering och lycka, samt diskursiv teori om representation genom medievetare Marita Sturken och Lisa Cartwright och sociologen Stuart Hall.

VIKTIGA BEGREPP

Kärlek: Att definiera begreppet *kärlek* är nästintill omöjligt, men en förklaring till begreppets innebörd i denna uppsats tycks ändå relevant. Intervju-samtalen har främst rört den romantiska/erotiska kärleken, men kärleken till sitt barn, familj och vänner, eller den solidariska kärleken till andra lhbtq-syskon, har också cirkulerat i samtalen. Det är däremot den romantiska/erotiska kärleken som tar störst plats i analysen av empirin, och främst dessa kärlekkänslor som vi knyter till diskussionen om sexualitet, identitet och (o)lycka.

Heteronormativitet: Ett centralt begrepp i förståelsen av denna uppsats är *heteronormativitet*. Heteronormativitet är ett nyckelbegrepp inom queerteori och syftar till att belysa normaliseringsprocesser av heterosexualiteten som “det mest åtråvärda och naturliga sättet att leva” (Ambjörnsson 2016:47). Queerforskaren Tiina Rosenberg definierar heteronormativitet som “enkelt uttryckt antagandet att alla är heterosexuella och att det naturliga sättet att leva är heterosexuellt” (2002:100). Att heterosexualiteten framställs som mest önskvärd är med andra ord inte naturgivet, utan den normerande heterosexualiteten skapas och återskapas genom historiska, kulturella och sociala praktiker. Socialantropologen och genusvetaren Fanny Ambjörnsson menar att normaliseringsprocesser av heterosexualiteten utgörs av sociala och maktpolitiska praktiker: “institutioner, lagar, strukturer, relationer och handlingar” befäster ständigt heteronormativiteten (Ambjörnsson 2016:47). Med heteronormativitetens organisering av handlingar, relationer, samhälle och struktur kan vi vända oss mot följande begrepp.

Identitet: Vi kommer att tala om *identitet* tätt sammanvävt diskussionen om sexualitet. En redogörelse av begreppets betydelse i denna uppsats är därav väsentlig. Vi behandlar identitetsbegreppet utifrån ett socialkonstruktivistiskt perspektiv och betonar likt etnologen Pia Lundahl “det relationella i identitetsformeringen” (1998:19). Det vill säga att identiteten inte är en inneboende essentialistisk kärna av individen, utan görs i relation med individ, grupper och samhälle. I *Lesbisk identitet* (1998) formulerar Lundahl (lesbisk) identitet som en ständigt pågående process “vari individen oavbrutet tvingas *stämna av sin identitet*” mot tillgängliga representationer (Lundahl, 1998:19). Det som möjliggör en lesbisk identitetsformering är med andra ord de representationer och erfarenheter som kollektivt kodas som lesbiska. Både tid och rum görs därav betydelsebärande i den identitetsskapande processen. Andra identitetskategorier, såsom heterosexuell eller kvinna, bör självfallet likaså förstås som ett samspel mellan individ och samhälle, en brygga mellan samhälle och struktur - och individens förståelse, tolkning och (re)agerande på dessa.

Livsmanus: Ett annat centralt begrepp i uppsatsen, som särskilt anknyter till vårt undersökningsmål av icke-heterosexuella livslinjer, är genusvetaren Jack Halberstams *life schedules* (livsscheman eller *livsmanus*). I boken *In a Queer Place and Time* (2005)⁵ använder

⁵Verket publicerades under namnet “Judith Halberstam” men han går idag under namnet Jack Halberstam i de flesta sammanhang, och vi kommer därav referera till honom som Jack i text. I referensförteckning står verket under Halberstam, J. Jack.

Halberstam begreppet för att beskriva (heteronormativ) organisering av plats, tid och liv. Halberstam menar att begriplighet och mening i tillvaron skapas genom att förhålla sig till vissa manualer som styr hur mänskligt liv bör levas. Detta livsmanus präglas av en medelklassorienterad heteronormativitet som organiserar ett begripligt, respektabelt liv utefter den biologiska klockan av reproduktion (Halberstam 2005:5). För att leva ett riktigt liv ska en, som Ambjörnsson och Jönsson uttrycker det; “passera vissa hållplatser i en viss följd och vid vissa tidpunkter” (2010:9). En förväntas med andra ord ha en barndom som flicka eller pojke, träffa en person av motsatt kön, skaffa barn, dock inte vid fel tidpunkt såsom i tonåren, utan vid en respektabel ålder då paret stadgat sig. Vi kommer främst att använda detta begrepp i diskussionen om lycka och framtiden.

QUEERTEORI

Det queerteoretiska perspektivet tar till vara på ett kritiskt förhållningssätt till “det normala”. Queerteori är inte ett specifikt eller avgränsat teoretiskt ramverk, snarare är ordet “queer” i queerteori ett “samlingsnamn på olika, kritiskt granskande perspektiv på sexualitet” (Ambjörnsson 2016:34). Ambjörnsson beskriver begreppet queer som “svårdefinierbart, tvetydigt och gränsöverskridande till sin karaktär” (2016:16). I just detta ligger dess potential att röra om, bryta upp och störa den befintliga ordningen. Genom att helt omkullkasta föreskriften att det finns ett “normalt”, och med ett “normalt” ett dikotomiskt “onormalt”, ger queerteori redskap att ifrågasätta förgivettagna sanningar om genus, sexualitet, makt och normalitet (Ambjörnsson 2016:16). I relation till uppsatsen innehar begreppet queer en betydelse av skevande med omgivningen i allmänhet, och skevande kopplat till sexualitet i synnerhet. Begreppet *skevande* rör uppsatsens queer fenomenologiska utgångspunkt, och innehar betydelsen att gå på tvärs heteronormativiteten.

QUEER FENOMENOLOGI

Sara Ahmeds *Queer Phenomenology* (2006) är den huvudsakliga inspirationen till denna uppsats och därtill en central referensram i vårt analytiska arbete. I *Queer Phenomenology* (2006) väver Ahmed samman queerteori med fenomenologi, och ställer sig frågan: “What would it mean for queer studies if we were to pose the question of ‘the orientation’ of ‘sexual orientation’ as a phenomenological question?” (Ahmed 2006:1). Det fenomenologiska i Ahmeds analys lägger vikt vid kroppen och dess orienterande praktik i rummet. Ahmed menar att rummet (space) aldrig existerar bortom kroppen, det formas av vilka kroppar som bebor det, samtidigt som kroppen formas av rummet (Ahmed 2006:9). Rummet är med andra ord en

förlängning av kroppen, ett “andra skinn”, och *hur* kroppen bebor rummet, åt *vilket håll* och *mot vad* kroppen är riktad, avgör hur denne kan navigera sig vidare. Med andra ord hur kroppen *orienterar* sig. Ahmed menar att rummet, som här är en slags metafor för samhället i stort, är utmärkt av vissa upptrampade stigar som ska följas genom livet. Tankegången liknar Halberstams livsmanus; de riktningar, vägval och framtider som framstår som möjliga är de stigar som redan är upptrampade och utmärkta. För att beskriva dessa upptrampade stigar, eller förbestämda livsmanus för att prata med Halberstam, använder Ahmed metaforen *the straight line*. Genom vanor och repetition trampas stigen (*the straight line*) upp, den skapas genom att den följs och följs eftersom den nöts fram (Ahmed 2006:16). En rättfärdig översättning av begreppet är svår eftersom dess styrka ligger i dubbeltydigheten, men *den rät(t)a linjen* fångar till viss del detta. *The straight line* inbegriper både den raka, rätta och heterosexuella livslinjen. Heterosexualitet har alltså blivit heteronormativitet genom att den heterosexuella livsbanan följts och nöts fram till den enda (rätta) stigen.

Att vara *orienterad* är att känna sig hemma, att vara *i linje* med rummet och omgivningen. Det orienterande i “sexual orientation” blir här centralt. Att leva heterosexuellt är att leva rätt enligt normerna, men det är också rätt genom att en “håller kursen”, dvs. “lyckas hålla orienteringen över tid, leva linjärt med siktet inställt på framtiden” (Ambjörnsson & Jönsson 2010:10). Att hamna på villovägar från den rät(t)a, heterosexuella linjen kallar Ahmed att hamna *out of line* (ur spår). Kärlek är en av de faktorer som kan ge ny riktning (Ahmed 2006:19), och eventuellt knuffa en ur spår från den rät(t)a livslinjen. En *queer* livslinje är alltså inte enbart utmärkande i sin icke-heterosexualitet, utan också i sitt avvikande från den rät(t)a linjen - skevande och i ofas med omgivningen, otajmad i tid och rum. Att hamna ur kurs genererar känslan av att vara *desorienterad* i rummet, att inte längre veta var en står och åt vilket håll en ska gå, eller för den delen vart den avvikande, alternativa stigen leder. Begreppet *desorienterad* beskriver känslan av att förlora sin väg i livet och med det även förlora känslan av mening och vem man är (Ahmed 2006:20). Att återfå känslan av mening och riktning i livet kräver det Ahmed kallar *reorientation*⁶. En reorientering innebär ett spårande av alternativa stigar och livslinjer som kan erbjuda ett annat liv. En väg för en icke-heterosexuell identitet, kärlek och framtid. Begreppen orientering, desorientering och reorientering är alla centrala i vår analys av informanternas berättelser, liksom viktiga i uppsatsen sökande efter ett lyckligt, lesbiskt liv.

⁶Vi kommer använda oss av begreppet *reorientering* (översatt från engelska *reorientation*), men en alternativ översättning skulle möjligen vara omorientering.

LYCKA

Ett annat tongivande verk för denna uppsats, som bygger vidare på analysen i *Queer Phenomenology* (2006), är Sara Ahmeds *The Promise of Happiness* (2010). Där analyserar Ahmed hur löftet om lycka eller hotet om olycka får människor att fatta vissa beslut gällande deras liv. I kapitlet "The unhappy queer" skriver Ahmed om hur heteronormativa livsval implicit kommer med löftet om att du ska bli lycklig genom dem, eftersom du då tar en väg som är väl bevandrad och beprövad. Samtidigt så innebär ett icke-heterosexuellt liv en mer oviss framtid, som snarare framställs som farlig och förknippad med tragedi och olycka. En bild som bekräftas av media, film och litteratur, där människor med samkönade begär ofta råkar ut för hemska öden som är tätt sammankopplade med deras sexuella preferenser. Ahmeds tankar kring orientering utifrån sexualitet och orientering mot lycka är väsentliga för denna text och framträder genomgående i den. Likt Ahmed är det inte frågan om vad lycka *är* som är den undersökande utgångspunkten i analysen, utan vad löftet, hoppet och målet om (heterosexuell) lycka *gör* med oss (Ahmed 2010:2).

REPRESENTATION

I vår diskussion om identitet, sexualitet och (o)lycka är begreppet *representation* centralt. Kultur- och mediaprofessorerna Marita Sturken och Lisa Cartwright beskriver representation som ett "språk av meningsskapande" i form av ord och bilder (2009:12). Genom ord och bilder *beskrivs* världen, och det är genom dessa som vi tillika *förstår* världen och oss själva i den. Sociologen och kulturvetaren Stuart Hall beskriver representation som en diskursiv praktik, att mening skapas genom en delad förståelse av diskursiva symboler (Hall 1997:21). Vår förståelse och orientering i världen konstrueras med andra ord av de symboler (ord och bilder) vi tillskriver det vi ser, säger, hör och upplever, och dessa system av tillskrivna symboler (diskursen) är det som skapar mening. Sturken och Cartwright understryker "dynamiken av makt och ideologi" i representationers meningsskapande (2009:22). Normer görs med andra ord begripliga genom symboler och representationer, samtidigt som makt, ideologi och norm befäster symbolers mening. Återkommande i analysen är bristen på (positiv) representation av queerhet och (kvinnlig) icke-heterosexualitet. Denna brist kan dels förstås genom majoriteten heteronormativa skildringar i kultur och samhälle (se Sturken & Cartwright 2009), dels genom ideologiska (negativa) representationer av icke-normativa individer och liv (se Ahmed 2010:50ff). Sturken och Cartwright förtydligar detta i kontexten av visuell kultur: "Film and television are media through which we see reinforced certain familiar ideological constructions such as the value of romantic love, the norm of heterosexuality, nationalism, or traditional

concepts of good and evil.” (2009:23). Diskussionen om identitetsformering, lycka och olycka i relation till (icke-heterosexuella) representationer är ett genomgående tema i uppsatsen, och dessa knyts specifikt till visuell kultur under rubriken “**Spegla sig i kultur**”.

TIDIGARE FORSKNING

Nedan presenteras ett urval av tidigare forskning inom våra angränsande fält; sexualitet, livslinjer, representation, lycka och identitet. I urvalet har vi fokuserat på verk som på ett eller annat sätt inspirerat till arbetet av denna uppsats.

Genusvetarna Fanny Ambjörnsson och Janne Bromseth undersöker intersektionen mellan genus, sexualitet och ålder i kapitlet “När du gifter dig och får barn...” i antologin *Livslinjer. Berättelser om ålder, genus och sexualitet* (2010). Syftet med undersökningen är att söka föreställningar om hur heteronormativitet samspelar med idéer om vuxenhet, mognad och omognad (2010:204), genom analys av intervjuer och observationer med personer i olika åldrar som alla definierar sig som lhbtq. Informanterna uttrycker en känsla av att inte tas på lika stort allvar, varken av familj, vänner eller samhälle. Att uppfattas som vuxen härleds till förväntningar om att leva tvåsam och följa ett visst (heteronormativt) livsmanus. Ambjörnssons och Bromseths användning av genusvetaren Jack Halberstams begrepp *livsmanus* har väglett oss i analysen av vårt empiriska material.

I samma antologi undersöker socialantropologen Åsa Bartholdsson barns föreställningar om den heterosexuella familjen som livsprojekt. Materialet bygger på intervjuer och deltagande observationer med femåringar i förskolan och sexåringar i en förskoleklass (Bartholdsson 2010:125). Undersökningen visar hur verksamheterna präglas av ett heteronormativt förhållningssätt till barnen och deras tal om att vara kär. Sexuell läggning är inget som diskuteras med barnen eftersom, menar en förskolelärare, “det aldrig kommit upp” (Bartholdsson 2010:129). Heterosexualiteten är så förgivettagen i sagor, sånglekar, och barnens tal om vem som kan vara kär i vem och inte, att den inte uppfattas som en sexuell läggning. Att vara kär på förskolan ter sig vara ganska vanligt förekommande i barnens tal, men att två av samma kön är kära är inte lika självklart. I vissa fall uttrycks äckel, men den främsta och återkommande orsaken till att samkönad kärlek inte fungerar är enligt barnen reproduktionen (Bartholdsson 2010:134). Föräldraskap och äktenskap framstår som det enda tänkbara och önskvärda livsarrangemanget, något som de menar inte går ihop med samkönad kärlek. Den heterosexuella mamma-pappa-barn-familjen är det livsmål som barnen förhåller sig till.

Etnologen Evelina Liliequist undersöker i sin avhandling *Digitala förbindelser. Rum, riktning och queera orienteringar* (2020) queera orienteringar i digitala rum. Med queer fenomenologi som teoretisk utgångspunkt på ett material av etnografiska intervjuer och netnografiska observationer (Liliequist 2020:14ff), härleder Liliequist digitala miljöers betydelse för lhbtq-personers liv på glesbygden. Fältets fokus ligger på Norrland, och undersökningen visar hur informanterna i sitt tal gör geografisk plats betydelsefull i orienteringen mot queerhet. Liliequist visar i sin avhandling hur tid och rum utgör kärnan för möjliga queera orienteringar, och hur digital materialitet kan hjälpa omförhandla föreställningar om geografisk plats och queera orienteringar.

Ett annat verk som inspirerat denna uppsats är filmvetaren Richard Dyers *The Culture of Queers* (2002), där Dyer undersöker kulturell självförståelse hos homosexuella män och hur denna utvecklas i möte med diverse samhälleliga aspekter som media och legislativa åtgärder. *The Culture of Queers* (2002) och stor del annan forskning fokuserar på homosexuella män och deras självuppfattning, eller på lhbtq-personer i allmänhet. Vi ser en styrka i att fokusera vår uppsats på icke-heterosexuella kvinnor då denna grupp är mindre beforskad, och tillika att ett avsmalnat fokus, snarare än att förhålla sig till en större paraplyterm, kan leda till en mer specifik förståelse. Just fokus på icke-heterosexuella kvinnors livslinjer i relation till lycka är därtill relativt begränsad, och genom att icke-heterosexuella kvinnors liv idag har fler möjligheter genom legalisering av äktenskap, samkönat föräldraskap och framsteg inom social acceptans, kan forskning inom detta fält se mycket annorlunda ut beroende av tid och rum, vilket gör vår studie till ett lämpligt tillskott.

Inom lyckoforskning är den svenske filosofen Bengt Brülde ett tongivande namn. Brüldes forskning lägger ingen stor vikt vid romantik och kärlek, utan utgörs till merparten av en pendling mellan mikro och makroperspektiv på lycka. I Brüldes och Krister Bykvists artikel "Happiness, Ethics, and Politics: Introduction, History and Conceptual Framework" (2010), undersöks hur handlingar utförda från ett utilitaristiskt perspektiv påverkar människor på mikro- och makronivå. I Brüldes definition av lycka görs en skillnad mellan ett lyckligt liv och ett gott liv, där lycka är en aspekt som skapar ett gott liv som är det största fokuset för människans idé av ett lyckligt liv, men inte den enda. Brülde menar att lycka inte är ett tillstånd utan en känsla då man inte kan vara lycklig varje minut av varje dag, och att andra aspekter som skapar det goda livet utgörs av vänskap, självkänedom, mänsklig utveckling och meningsfullt arbete (Brülde och Bykvist, 2010: 541). Detta kan vara väsentligt att ta in idén om lycka, att oavsett de val du väljer kan du inte vara lycklig hela tiden, men skapa större förutsättningar för lycka. Brüldes forskning inkluderas inte i detta arbete då den snarare fokuserar på lycka som

politik, och huruvida utilitarianism och konsekventalistiska handlingar skapa lycka för individen och samhället. Även om vårt arbete till viss del berör hur legislativa handlingar genererat större förutsättningar för lhbtq-personer att skapa ett lyckligt eller gott liv ligger huvudfokuset på en mer kvalitativ och mindre kvantitativ, filosofisk nivå.

I *Lesbisk identitet* (1998) undersöker etnologen Pia Lundahl erfarenheter av kön och sexualitet. Boken analyserar etnografiska intervjuer med 27 homo- och bisexuella kvinnor i ett vitt åldersspann mellan 18–78 år. Utifrån ett konstruktivistiskt perspektiv diskuterar hon den lesbiska identiteten som historiskt bestämd och under ständig förändring (Lundahl, 1998:18). I analysen lyfter Lundahl hur tillgängliga representationer möjliggör ett lesbiskt identitetsskapande, och menar att dessa föreställningar både tillgängliggör och begränsar den lesbiska erfarenheten. Lundahls socialkonstruktivistiska perspektiv på den (lesbiska) identiteten har föranlett uppsatsens analys av icke-heterosexuell sexualitets- och identitetsformering.

FORSKNINGSETIK & REFLEXIVITET

Etiska överväganden och ett reflexivt förhållningssätt har styrt arbetsprocessens alla faser. Att förhålla sig reflexivt till sig själv och sitt material innebär att förstå, beakta och reflektera över sin position som forskare i förhållande till informanter och material, och bejaka sin egen påverkan och inflytande på dessa (Hörnfeldt 2011:253). Som forskare är vi i högsta grad med och skapar det material som skall ge förståelse och svar till undersökningens kunskapsmål, detta genom vilka frågor vi ställer jämte vilka frågor vi inte ställer. Etnologen Charlotte Aull Davies menar att “all researchers are to some degree connected to, or part of, the object of their research” och följaktligen måste forskarens roll granskas reflexivt eftersom, fortsätter Davis, “depending on the extent and nature of these connections, questions arise as to whether the results of research are artefacts of the researcher’s presence and inevitable influence on the research process.” (Davies 2008:3). Att “göra sig medveten om sina egna föreställningar, känslor och ideologiska utgångspunkter” kopplat till fältet kan följaktligen skapa transparens till materialet (Hörnfeldt 2011:253).

Genusvetaren Ulrika Dahl benämner etnografi inom “sitt egna” fält som “queer etnografi” (Dahl 2010:144). Vår positionering till undersökningens fält bör betraktas som en insiderposition, då vi har egna förförståelser och erfarenheter av icke-heterosexualitet (detta med undantag för uppsatsens fokus på kvinnodefinierade erfarenheter, där vi med våra olika genustillhörigheter intar ett insider respektive ett outsider-perspektiv). En farhåga och kritik mot queer etnografi är dess risk att bli hemmablind inför materialet, och inte uppnå vetenskaplig

“objektivitet” (Dahl 2010:152). Vi menar dock att insider-perspektivet gett oss förutsättningen att närma oss fältet och skapa tillitsfulla relationer till intervjupersonerna. Att ständigt bejaka vår analys av empirin, och vara reflexiv inför risken att tolka utsagorna utefter egen förförståelse och erfarenhet, blir således en strategi för att skapa perspektivering på materialet, att göra det främmande bekant och det bekanta främmande (Ehn & Löfgren 1982: 109).

Etiska frågor vi har hanterat har i mycket rört informanternas anonymitet. Intervjufrågorna skulle i mångt och mycket kallas personliga och rör bland annat kärleksliv, privatliv och uppväxt. På grund av frågornas eventuella känslighet var det essentiellt att kunna garantera informanternas anonymitet, speciellt i den mån de har bett om en försäkran om att inte utlämna för mycket information kring deras person. Informanterna har därav varit särskilt viktiga att ta hänsyn till i de forskningsetiska avseendena. Alla intervjupersoner har fått möjlighet att revidera sina svar och se över transkriberingen för att ta ställning ifall de vill ta bort något av uttalandena, vilket en informant valt att göra. Att ge våra informanter denna möjlighet var extra nödvändigt med hänsyn till de mycket personliga frågorna, och att vårt uppsatsskrivande om dessa krävt fullt förtroende från alla inblandade.

Empiriinsamlingen och hanteringen av materialet har följt Vetenskapsrådet Codex fyra huvudkrav: informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (CODEX, u.å.). Vid tillfrågan av medverkan har undersökningens syfte presenterats. Under intervjusituationen har informanten delgetts att medverkan kan dras tillbaka vid önskan, både under och efter intervjun. I enlighet med konfidentialitetskravet har vi gett informanterna pseudonymer, och i beskrivningarna av dem har vi tagit anonymiteten i största beaktning. Enligt nyttjandekravet är intervjumaterialet endast tillgängligt till ändamålet av denna uppsats.

DISPOSITION

För att organisera ett skiftande material som rör sig i spann mellan 10 och 30 år ämnar vi att ordna materialet kronologiskt, i en form liknande en livsberättelse. Därför kommer det analytiska kapitlet börja i informanternas barndom, med deras första möten med icke-normativa tankar och känslor kring kärlek, lycka och liv, för att sedan röra sig mot deras liv idag, och sist hur de orienterar sig mot framtiden. Detta för att skapa en översiktlig, läsbar berättelse av ett rikt men spretigt material som under intervjuerna hoppat mellan nutid, dåtid och framtid. Att organisera det empiriska materialet på detta vis är med andra ord en förenklande berättelse av dess komplexa natur. Vi menar inte genom att organisera materialet linjärt och kronologiskt att

sökandet av identitet och sexualitet följer en rak, linjär struktur. Sökandet och skapandet av sexualitet och identitet har inte en tydlig början eller ett tydligt slut för intervjupersonerna, utan är snarare något som förändras och tar nya former över tid, och kommer fortsätta göra det även i framtiden.

UNDERSÖKNING & RESULTAT

Vår analysdel är tematiskt indelad och ämnar följa en kollektiv, skevande, icke-heterosexuell linje - från desorienterad till reorienterad. Riktad bort från den obligatoriska heteronormativitetens påpassning och mot icke-heterosexuella identiteter, sexualiteter, liv och lycka. Samtliga kapiteldelar, **“Kärlek? - heteronormativitet som nollpunkt”**, **“Hitta sin egen väg”** och **“Nutid & framtid”**, utgår från det empiriska materialet från våra kvalitativa intervjuer. Efter detta kapitel följer en sammanfattande diskussion, vilket följs av en kort sammanfattning av slutresultat där vi svarar på hur uppsatsen förhåller sig till sitt syfte.

KÄRLEK? HETERONORMATIVITET SOM NOLLPUNKT

I följande kapitel kommer vi analysera hur informanterna beskriver sina första möten med kärlekskänslor. Med hjälp av Ahmeds tankar om orientering, desorientering och (o)lycka diskuterar vi hur erfarenheter av brott mot heteronormativiteten väcker känslor av förvirring, oro och ibland obehag.

Att undersöka föreställningar om kärlek har genom arbetets gång visat sig tätt sammankopplat med föreställningar om lycka. Likaledes har uppsatsens spårande av (lesbisk) lycka åter lett oss till informanternas känslor och erfarenheter av kärlek. Associationerna som det ena ger det andra, kärlek - lycka och lycka - kärlek, tycks uppenbar genom intervjupersonernas berättande. Lika framträdande tycks dock hotet om olycka figurera i flera av intervjupersonernas idévärld, och detta tätt förenat med (icke-heterosexuell) kärlek. Associationen mellan icke-heterosexuell kärlek och olycka är som mest framträdande när intervjupersonerna återberättar tankar och känslor de hade som barn. Flera av informanterna beskriver sina första kontakter med kärlekskänslor i barnålder som svåra att förstå, både för andra och för sig själva. De kunde inte själva sätta ord på sina känslor, av rädsla eller helt enkelt saknad av vokabulär. Bristen på förväntade (heterosexuella) kärlekskänslor - att vilja bli ihop, leka pusskrig eller “Sanning eller konka” tycks emellertid också förvirra och bekymra. Kit beskriver:

Alltså jag kände mig ju annorlunda än mina kompisar som var liksom, men typ intresserade av saker som jag inte var intresserad av, och då är det klart att jag kände mig annorlunda och det är ju jobbigt att vara annorlunda när man är liten. Eller när man är typ tretton liksom. Och det är klart att jag tänkte på det. Och var så här men jag vill inte vara med på 'Sanning och konka', för jag vill inte hängla med den här killen. Men då var jag mer som att ja, jag kanske är blyg? Eller bara "sen" eller vad som helst.

Kit menar att avsaknaden av romantiska känslor och begär för killar fick henne att känna sig annorlunda. Hon berättar att det bristande intresset inte var något som hon tog så lätt på, utan att hon tänkte mycket på det. Hon beskriver en känsla av att se sig omkring och känna "det där är inte jag", men inte riktigt förstå hur eller varför. Carmen beskriver också en förvirring, att innan hon lyckades få ord för sina känslor så fanns det många frågor:

[...] sen hade man innan varit så 'Usch, jag gillar inte killar, varför är killar så tråkiga, varför är tjejer så härliga, varför är alla mina vänskapsrelationer med tjejer så krångliga?' (skratt).
Varför klarar jag inte av kvinnlig gemenskap heller liksom?

En central tes i Ahmeds tankar om orientering är den som förklarar korrelationen mellan *riktning* och *upplevelse*. Åt vilket håll du är *vänd mot* i rummet avgör följaktligen vad du ser och upplever. Ahmed förklarar att "den riktning vi tar utesluter saker för oss, innan vi ens kommit dit" (Ahmed 2006:15), med det menas att den linje vi följer, den stig vi vandrar på, gör vissa saker tillgängliga för oss, medan annat samtidigt utesluts. Att vara *vänd i* viss riktning och linje är med andra ord att också vara *vänd från* en annan. Ahmed uttrycker det med orden: "Depending on which way one turns, different worlds might even come into view" (Ahmed 2006:15). Den förvirring som Kit och Carmen berättar om kan analyseras som en orsak av just detta. Den normerande riktningen vi slussas in på redan som barn, den rät(t)a livslinjen, gör vissa objekt, känslor och framtider tillgängliga och inom räckhåll för oss. Det som är tillgängligt är det som "kan ligga som en punkt på denna linje" (Ahmed 2006:14). Utifrån Kit och Carmens utsagor kan en punkt på den rät(t)a livslinjen tyckas utgöras av att ha en barndom och tonårstid fylld av ett romantiskt intresse för killar, utan komplicerade och svårtolkade relationer till tjejer. Att inte möta kraven som barndom och tonårs-punkten på den rät(t)a livslinjen har resulterat i Kit och Carmens fall i förvirring, en känsla av att vara annorlunda. En möjlig orsak till denna förvirring är bristen på tillgängliga alternativ till varför de kände som de kände. Kit funderade på ifall hon var blyg, eller kanske "sen" i utvecklingen, "vad som helst" som hon förklarar det,

förutom alternativet att hon faktiskt inte hade ett heterosexuellt intresse för killar. Den rät(t)a livslinjen gör helt enkelt enbart vissa alternativ tillgängliga, och att icke-heterosexuella känslor och begär skulle vara orsaken fanns utom räckhåll för både Kit och Carmen. Även Bette talar om icke-heterosexualitet som ett otänkbart alternativ i unga år. Hon förklarar:

I högstadiet så hoppades jag att, eller kände typ 'Åh jag tycker den här killen är snygg nu åh' att jag typ fejkade för mina kompisar att jag också gillar dom här killarna. Och så kom jag till en tid där aha nu ska det här aktualiseras liksom, 'Varför blir du inte ihop med honom? Han är kär i dig, han är jättefin' och jag ba jaa... testade tre veckor och sen ba ughh.

Att inte kunna leverera på omgivningens förväntningar och uppvisa ett heterosexuellt begär och intresse beskriver Bette som jobbigt och obekvämt. Hon förklarar att rädslan att bli ertappad som en bluff hängde över henne, men alternativet att rikta kärlekskänslor mot tjejer var otänkbart: "Och då kom känslan av att ba men shit om dom skulle veta vem jag var, att jag gillar tjejer, alltså dom skulle bara försaka mig och... ah. Det gick inte ihop i mitt huvud liksom". Vad som tillåts kännas och uttryckas inom den rät(t)a livslinjen ter sig tydligt för Bette i ung ålder, och att som tjej gilla tjejer var inte en av dom. Att bryta mot heteronormativa förväntningar i det heteronormativt orienterade rummet verkar så skrämmande att det helt enkelt "inte går ihop" i huvudet. Kvar, utan icke-heterosexualitet som ett tänkbart alternativ, tycks en väldig ensamhet breda ut sig i ett upplevt hot om att avsteget från den rät(t)a livslinjen resulterar i övergivenhet från omgivningen.

De känslor av oro, obehag och förvirring som Bette, Carmen och Kit beskriver kan också tolkas som ett uttryck för *desorientering*. Känslan av att vara annorlunda sina vänner och klasskompisar som Kit redogör för tolkar vi som ett uttryck av att vara i ofas med omgivningen. Att inte längre vara "i linje" med resten av rummet, och att inte vara bekväm i den riktning som omgivningen står vänd mot (Ahmed 2006:15). Mötet med icke-normativa kärlekskänslor, liksom mötet med heteronormativa förväntningar, tycks med andra ord generera känslor och upplevelser av att skeva med omgivningen.

Ett ytterligare återkommande tema i intervjupersonernas berättelser om tankar och känslor kring (icke-heterosexuell) kärlek i barn- och tonåren är hotet om olycka. Sara Ahmed menar att löftet om lycka riktar in oss mot vissa vägval, då dessa ses som enklare vägar till lycka. Ahmed inleder *The Promise of Happiness* (2010) med att citera ekonomiprofessorerna Bruno S. Frey och Alois Stutzer med orden: "Everybody wants to be happy. There is probably

no other goal in life that commands a higher degree of consensus” (Frey & Stutzer 2002, se Ahmed 2010:1). Hoppet, målet och löftet om ett lyckligt liv kan vid en första anblick tyckas självklart, kanske rentav oskyldigt. Ahmed menar dock att löftet om lycka inte bör stå oemotsagt. I tradition med tidigare teoretiker och aktivister inom fältet visar Ahmed att löftet om lycka också genererar olycka, att idén om lycka används för att beskriva sociala normer som sociala nödvändigheter (Ahmed 2010:2). En av de normer som lyckolöftet är grundat i är den obligatoriska heterosexualiteten. Ahmed menar att bilden av det lyckliga livet är tätt sammanflätat med heteronormativa livsval, relationer och privilegier dessa innebär (Ahmed 2010:90). Samtidigt implicerar det (heteronormativa) löftet om lycka motsatsen - att ett icke-heterosexuellt liv skulle innebära att avstå från lycka. Att avvika från den rät(t)a livslinjen skulle med andra ord leda in på en svårare väg till ett lyckligt liv. Flera informanter beskriver insikten av åt vilket håll deras begär är riktat som en närapå traumatisk insikt, präglad av känslor av sorg och förlust. Marina berättar om hur hon som yngre tänkte kring samkönad kärlek:

Jag tror det var väldigt mycket att jag tänkte att man inte kan, att det var lite av ett outsider-liv, och det går inte att leva så som äldre, det låter konstigt men jag kommer så väl ihåg att jag tänkte att det kan man inte göra när man är äldre, och jag tror det hade mycket att göra med att jag inte hade sett det, och jag hade väl inte sett yngre kvinnor hellre men på något sätt måste jag ändå ha gjort det. Jag tror jag tänkte att det var lite patetiskt liksom, sorgligt.

Associationerna mellan ett icke-heterosexuellt liv och olycka är tydligt framträdande hos Marina under uppväxtåren. Hon kommer ihåg hur det pratades om det lesbiska paret i närheten på ett utmärkande sätt, inte som andra grannar, familjer och par. Trots att hon “tyckte det var lite spännande” med de lesbiska grannarna, så tycks pratet kring dem inte genererat en positiv eller särskilt rättfärdig bild av vad en framtid som icke-heterosexuell kvinna skulle innebära. Marina berättar vidare om tankarna kring en framtid som icke-heterosexuell: “det blir svårt, jag såg mycket hinder, eller [...] jag såg att det var möjligt till en viss tid”. Ett liv som avviker från den rät(t)a livslinjen tycks inte bara vara krokigt och olyckligt, patetiskt och sorgligt, det framstår dessutom som en ren omöjlighet på äldre dar. Marinas föreställningar om ett icke-heterosexuellt liv under uppväxten speglar resultaten i Ambjörnssons och Jönssons studie “Mamma-pappa-barn” (2010). Studien visar barnens tydliga särskiljande på ett kärleksliv som barn och ett kärleksliv som vuxen, där samkönad kärlek beskrivs som ohållbar som äldre eftersom det då inte kan bli några barn (Ambjörnsson & Jönsson 2010:135). Både barnens föreställningar i studien och Marinas utsagor i uppsatsen kan diskuteras utifrån Jack

Halberstams *livsmanus*. Halberstam menar att en av de tydligaste höjdpunkterna i livsmanuset är reproduktionen (Halberstam 2005:5). Att sätta barn till världen inger mening och riktning till livet, eftersom livet då får en "framtid" genom barnet. Framtid och utveckling aktualiseras genom barnet, och på det sättet knyts det levda livet till familjens och samhällets historia, samtidigt som det patenterar fortsatt stabilitet för familjen, "släktet" och samhället (Halberstam 2005:5). Vuxenhet, framtid och mening knyts med andra ord till familjebildning, och i familjen tycks barnet vara den figur som garanterar att en "riktig" familj kan uppstå. Ett meningsfullt och begripligt liv som vuxen är med andra ord ett liv som passerar hållplatsen "Familjebildning" på den rät(t)a livslinjen (jfr Ahmed 2006:14ff). Viktigt i detta sammanhang, speciellt i relation till Marinas utsaga, är att poängtera samkönade pars juridiska hinder att skaffa barn under större delen av Marinas uppväxt.⁷ Ett icke-heterosexuellt (barnlöst) liv görs med bakgrund av detta till ett liv utan framtid och mening. Förpassat till olyckan blir ett liv på den queera, skevande livslinjen ett "outsider-liv".

Även Carmens känslor och tankar kring samkönad kärlek i ung ålder kan kopplas till Ahmeds tankar om olycka. Carmen beskriver hur hon drabbades av en stark oro när hon började ana ett romantiskt intresse för kvinnor:

Tankarna kom kanske ofrivilligt, 'Hjälp jag är kanske sån'. Jag började önska också att det inte var så, började önska att jag inte var lesbisk. Jag började önska så mer än att jag började fundera mer om jag var det, mer panikartat 'snälla, säg att jag inte är det'. Sen i gymnasiet började jag mer tänka 'okej, det kanske är så, vad ska jag göra, hur funkar det här, jag kanske är bi, då kan jag bara vara ihop med killar ändå, så behöver ingen veta något'.

Carmen berättar att hon efter "fröet såddes" knappt vågade tänka på ifall hon gillade tjejer. Precis som hon beskrev tidigare ovan, likt Kit och Bette, ter sig samkönad kärlek som otänkbart även efter "fröet såtts" om ett sådant begär. Hon beskriver en slags strategisk planering för att undvika den katastrof hon var så rädd för: ifall det visar sig att hon faktiskt är intresserad av tjejer. Förhoppningen att hon kanske var bisexuell och då skulle kunna vara ihop med killar bara - så ingen får veta något - kan tolkas som en förhoppning och strategi att inordna sig på den bevandrade rät(t)a och heterosexuella livslinjen. Att avvika, eller ha den onda aningen om att avvika, från den rät(t)a livslinjen tycks bevisligen skrämmande under uppväxten för flera av

⁷Sedan 2003 kan gifta, samkönade par adoptera enligt svensk lag. År 2018 utvidgades möjligheten till att även inkludera sambopar. Även som ensamstående kan du idag få medgivelse till adoption (RFSL 2017.) Assisterad befruktning med donerade spermier har för ollickönade par varit lagligt i Sverige sedan 1985, 2005 inkluderades samkönade par, sedan 2016 innefattar lagen även ensamstående (RFSL 2017).

intervjupersonerna. Ett icke-heterosexuellt begär och liv uppfattas som svårt, sorgligt och önskat, och verkar stå i stor kontrast till den rät(t)a livslinjens bekväma trygghet.

Den begrepps- och idévärld som präglade flertalet av intervjupersonerna i ung ålder kan förstås med hjälp av Sturken och Cartwrights tankar om representation. De ord och bilder som omgett lhbtq-personer och queerhet utgör ramarna för förståelsen av dessa (Sturken & Cartwrights 2009:12), så att värja sig från negativa associationer utan att tillgå alternativa, positiva diskursiva symboler (Hall 1997) görs till en omöjlighet. Helena önskar att det funnits representationer som visat lesbiskt liv, kärlek och sex:

Ja det hade väl varit nice med lite ungdomsböcker. Jag kommer ihåg att vi hade skolinformatörer från RFSL, och det var lite dryga killar som frågade 'hur har lesbiska sex?' och de svarade 'jamen det förstår du väl själv'. Och jag kommer ihåg att jag bara 'nä det förstår jag inte, jag förstår inte hur lesbiska har sex' och det kan jag tycka är absurt idag men det kan jag förstå att man inte vet det, för man har aldrig... jag tänker heterosexuellt sex skildras hela tiden, men lesbiskt sex vet man inte hur det går till, eller jag visste inte det.

Alice beskriver hur representationerna av samkönad kärlek var få, och att de förekommande var negativa sådana. Hon förklarar hur den enda bilden som presenterades av icke-heterosexualitet i skolan på 90-talet var i form av avskräckande exempel:

Jag vet liksom sexualundervisningen i skolan på högstadiet, det enda som nämndes om homosexualitet var då under perversioner, illustrerat av nån bild på två män som höll om varandra och såg ut att vara från nån hippiefestival liksom, det var inga jättetilltalande framtidsutsikter som målades upp. Så vill man tala om lycka och olycka så var ju det en ganska tydlig sån motstånd! 'Ta inte den här vägen', liksom, mycket varningsskyltar. Men att jag vet att jag ändå kände att det här är kanske jag. Att det på något sätt var. Men det hade ju sin effekt ändå, att man blev lite skrämmd liksom, att jag vill inte vara sån där det verkar inge kul, det verkar inge bra.

Även här är associationen mellan olycka och icke-heterosexualitet tydligt framträdande. Alice beskriver hur de negativa representationerna skrämde henne, och hur hon likt Carmen hoppades att hon inte "var en sån". Utsagan visar hur hotet om icke-heterosexuell olycka även tar sig en explicit skepnad, och kan göra stort intryck. Nästan alla informanter beskriver sin uppväxt som en tillvaro utan icke-heterosexuella influenser, där lhbtq-personer och samkönade relationer

inte var närvarande förutom i något enstaka fall. Genom att deras uppväxtmiljöer var övervägande heterosexuella i hur folk valde att leva sina liv, fanns inte tydliga exempel på hur en som kvinna kan leva om ens begär är riktat åt annat håll än män. Den enda väg som presenterats som rimlig och begriplig var den rät(t)a livslinjen. Orientering skapas som nämnt genom repetition. När vi ser tillräckligt många utföra vissa handlingar framstår dessa handlingar inte bara som utförbara utan också som enkla. De uppfattas varken som krävande eller svårbegripliga (Ahmed 2006: 65-67). Bristen på alternativa representationer, sådana som går utanför det "enkla" och kulturellt begripliga heteronormativa livsmanuset, kan vara en möjlig orsak till varför intervjupersonerna i ung ålder såg ett icke-heterosexuellt liv som ett otänkbart alternativ. Eftersom lhbtq-personer knappt existerade i informanternas idévärld när de växte upp, och när så var fallet ofta i negativ dager, tycks en konfrontation med sig själv och sitt egna icke-heterosexuella kärleksintresse vara en grund till desorientering. Plötsligt tycks världen inte längre vara utformad som tidigare, objekt börjar framträda som sneda och vägen som såg ut att vara rak är plötsligt krokig (Ahmed 2006:65-67). Vägen till ett begripligt, "enkelt" och lyckligt liv blev med andra ord svårare när de insåg vad de själva kände, och bidragande kan ha varit avsaknaden på exempel som tydligt manifesterade ett alternativt liv bortom den rät(t)a livslinjen.

Med de första desorienterande konfrontationerna med förvirrande kärlekkänslor, icke-heterosexualitet och avskräckande representationer kan vi nu genom informanterna orientera oss mot alternativa (icke-heterosexuella) identiteter, sexualiteter och liv.

HITTA SIN EGEN VÄG

I följande kapitel riktar vi uppmärksamheten mot ett liv och en kärlek bortom, bredvid och utanför den rät(t)a livslinjen och det heteronormativa livsmanuset. Hur (re)orienterar sig informanterna mot ett icke-heterosexuellt liv? Vad möjliggör ett icke-heterosexuellt sexualitets- och identitetsskapande? Hur påverkar representationer intervjupersonernas föreställningar om lycka och sexualitet? Informanterna styr oss in på speglingen av sig själv i andra, eller möjligen andra i sig själv, i processen att formulera och omformulera identitet och sexualitet. Här blir både sociala gemenskaper samt kulturella och mediala representationer betydelsebärande.

FORMULERA SIN EGEN IDENTITET OCH SEXUALITET

Att i en heteronormativ omvärld formulera sig själv som queer, skevande mot den rät(t)a linjen och icke-heterosexuell i sitt kärleksbegär, kan med bakgrund av tidigare kapitel förstås som en utmanande uppgift. Hur bär en sig åt för att parera de negativa föreställningarna som flertalet informanter vittnade om i barndomen? Pia Lundahl talar om processen av identitetsformering som ett ständigt avstämmande med tillgängliga representationer (1998:19-20). Att kringgå associationerna av lhbtq-personer som sorgliga och olyckliga, och med det hotet om sig själv som detsamma, kan därav tolkas som en sökandeprocess av alternativa representationer. Att *vända sig åt rätt håll* för att tillgå dessa (andra) representationer blir således centralt. Informanternas orientering mot viss kultur och media tolkar vi som en strategi i detta slag. Likaså är den sociala samvaron en viktig faktor i intervjupersonernas identitets- och sexualitetsformering. Innan fördjupningen av detta följer dock en redogörelse för upplevelsen av den heteronormativt orienterade omgivningens motstånd i ett icke-heterosexuell identitetsskapande.

Flera av intervjupersonerna beskriver skapandet av den egna sexuella identiteten som en tidskrävande process. Likväl är det en process av att pussla ihop bitar och få dem att passa just för sig själv, hitta små pusselbitar här och där att samla ihop för att skapa den person en vill vara. Utifrån flera av informanterna verkar inte en stöttande miljö, där lhbtq-personer accepteras, nödvändigtvis skapa en smärtfri process av identitetsskapande som icke-heterosexuell. Dana uttrycker detta på frågan om hon kände något motstånd från sin omgivning när det gällde hennes sexualitet: “Nej, det har jag inte gjort, varken från vänner eller familj, men sen så har det... det var ju nervöst ändå”. Carmen beskriver också sin uppväxt och sitt identitetsskapande på detta sätt:

[...] jag kan ju säga att jag har inte hört mina föräldrar uttrycka ett homofobiskt ord, jag har aldrig trott att de skulle göra något annat än acceptera mig, men att det ändå var jättesvårt att komma ut. Jag kände mig väldigt otrygg, men det var det där att inte känna sig förstådd, att inte veta vem man var och veta att de vet inte heller det, och kan inte förstå mig eller hjälpa mig, och jag kände mig väldigt ensam i det. Även om de var världens, verkligen superförstående på många sätt. [...] Det är ändå något som jag verkligen tycker är viktigt att säga för jag tror inte folk fattar, att folk är så ‘det är väl ingen som är homofob’ jo det är jättemånga som är homofober men det spelar ingen roll, för om man inte är som alla andra så spelar det ingen roll om det är okej eller inte om man inte känner sig förstådd.

Carmen menar att förstående (heterosexuella) föräldrar ändå inte kan förändra hur världen mottar en. Både Danas och Carmens utsagor kan tolkas som ett uttryck för den styrande kraft som ett heteronormativt-orienterat rum innehar (Ahmed 2006:23). Ens upplevelse i rummet är inte enbart avhängig på föräldrars, och andra närståendes, förmåga eller oförmåga att omfamna en som icke-heterosexuell när resten av omgivningen är vänd åt ett håll som försvårar denna omfamning och igenkänning. När till synes allt och alla placerar sig på den rät(t)a linjen, men du själv inte “är som alla andra”, förblir en plats på denna linje en plats i ensamhet. Där varken du eller din omgivning förstår dig, eller “vet vem du är”. Intressant i sin simultana kontrast och överensstämmelse med Danas och Carmens upplevelse står Tinas erfarenhet. Tina har föräldrar som skilde sig när hon var runt elva år, och i samband med det kom hennes mamma ut som lesbisk och blev tillsammans med en kvinna. Tina menar att detta snarare fördröjde hennes komma ut-process än påskyndade den:

[...] jag tror att om det inte hade varit så, så tror jag att jag hade kommit ut tidigare än vad jag gjorde, för att det kändes så konstigt... jag har träffat några andra som också vuxit upp med i en samkönad familj och då haft samma upplevelse, att man vill inte göra samma, att man inte gillar tanken på att det eventuellt är ett arv.

Utifrån Carmens tankegångar skulle Tina tänkas ha haft en “enklare” väg till att förstå sig själv och bli förstådd, eftersom hon hade en mamma som (troligen) skulle förstå och hjälpa henne på ett sätt som Carmens heterosexuella föräldrar inte kunde. Tvärtom menar Tina att samröre med icke-heterosexualitet sedan innan försvårade hennes egna identitets- och sexualitetsformering. Det som ändå knyter de båda utsagorna till varandra är upplevelsen av omgivningen, det (hetero)orienterade rummet. Likt Carmens erfarenhet figurerar omgivningen som en motståndskraft i Tinas komma ut-process. Detta på grund av hennes rädsla att av omgivningen uppfattas som ett resultat av en samkönad familj, inte som en egen (lesbisk) person. Den heteronormativa omgivningen tycks följaktligen figurera som en motståndskraft i ett icke-heterosexuellt identitets- och sexualitetsformerande oberoende närståendes erfarenheter och välvilja. Att förstå sig själv, och följaktligen kunna formulera en identitet och sexualitet - inför sig själv liksom omgivningen - tycks alltså kräva en orientering bort från de tillgängliga alternativ den rät(t)a linjen tillhandahåller. En reorientering i det rum som förhindrar och försvårar, för att skapa alternativa vägar och representationer som möjliggör queerhet. När på alla intervjupersoner beskriver kulturkonsumtion som en första (re)orienterande strategi till detta.

SPEGLA SIG I KULTUR

När Bette får frågan om hon har en specifik tid eller ålder då hon insåg att hon inte var hetero krävs ingen betänketid:

Ja! Det, tankarna, vad ska man säga, inte aktualiserades, men typ, när filmen *Fucking Åmål* [1998, förf. anm] kom. [...] Och jag minns att när jag såg den filmen, jag såg den i min ensamhet och så var jag såhär du vet när man sitter på helspänn och tänker men tänk om någon kommer in, ah du vet man känner sig ba busted.

I filmen *Fucking Åmål* (1998) är sökandet efter identitet och sexualitet huvudteman. Huvudkaraktären, nyinflyttade Agnes, förälskar sig i skolans populäraste tjej, Elin. Agnes och Elin är i den trångsynta omgivningen varandras motsatser, men allt till trots växer känslor sig starka emellan dem båda. Bette fortsätter att berätta hur filmen innebar en stor igenkänning på känslor hon innan inte riktigt formulerat för sig själv:

Men det var en sån hög igenkänning, i känslor som jag egentligen inte hade.. alltså det satte ord på så mycket den filmen! Efter kan jag se det som en slags milstolpe, och då efter det blev det snarare, ah det blev ganska jobbigt då. För liksom 'ah fan. Fan att man va en sån'.

Utifrån Bettes utsagor om hennes möte med *Fucking Åmål* (1998) kan ett slags första orientering mot ett icke-heterosexuellt liv och kärlek uttolkas. Bette beskriver upplevelsen som en milstolpe och av hennes berättelse att döma blir mötet med filmen en form av uppvaknande, ett avstamp genom vilket tankar och känslor kunde formuleras och speglas. Likt Sturken och Cartwrights ord om representation och möjligt meningsskapande kan Bettes utsaga tolkas som ett belägg för samspelet mellan (icke-heterosexuell) representation och förståelsen av sig själv. Att formulera ord, tankar och känslor utan ett "språk av meningsskapande" figurerar som en omöjlighet, och det är först när en konfronteras med diskursiva symboler som visar alternativ som dessa ord, känslor och tankar görs begripliga för en själv (Sturken & Cartwrights 2009:9ff; Hall 1997:21ff). Bettes ord liknar det Marina, Carmen och Alice beskriver i kapitlet "**Kärlek? - heteronormativitet som nollpunkt**"; en uppgivenhet och oro inför insikten att "va en sån". Genom filmen presenterades identiteter och sexualiteter som avvek från den rät(t)a livslinjen, och i identifikationen med dessa upplevde Bette det vi med Ahmed skulle kalla desorientering (Ahmed 2006:20). En vilsenhet och oro i insikten att möjligen avvika, att inte kunna följa den rät(t)a linjen i vilken en bara kan vara utan att vara "en sån". Berättelsen om Agnes och Elin

skapar med andra ord en tröskel till en annan möjlig livslinje, den möjliggör en orientering med riktning mot queera identiteter, sexualiteter och livsval, och väcker med det även en känsla av desorientering.

Kit berättar att hon omger sig av mycket kultur och media som har queera och lesbiska representationer. Även om det inte finns tillräckligt av kulturella lhbtq-skildringar i allmänhet så ser hon till att de är ständigt närvarande i sitt liv:

Eller såhär det kan väl alltid bli mer. Men jag har också nog liksom sett till att jag utsätts för mer representation, eller vad man ska säga. Alltså för mig så finns det ganska mycket representation, men typ i mina flöden eller vad man ska säga. Eller det jag väljer att titta på, eller så. Medan typ, min kompis, i hennes flöden kanske det är noll representation liksom. Men jag har väl medvetet valt en sån bubbla, liksom. Så på det sättet.

Kulturell och medial representation beskrivs av Kit som en slags strategi genom vilka hon kan känna gemenskap och tillhörighet:

Men typ, jag tycker att det hjälper till att upprätthålla någon slags amen typ en identitet, att man - eller en idé om att man är del av någonting. Mmmm... Ja men det kan typ ge inspiration, och så här bara, en påminnelse om att det också.. Eller för mig, eftersom jag också, jag umgås inte med så många hbtq-personer, så då fyller det väl ännu mer en funktion att amen det finns och det finns andra.

Likt *Fucking Åmål* (1998) och dess desorienterande förmåga på Bette, verkar lesbiska representationer reorienterande för Kit. Att upprätthålla en queer identitet och tillhörighet tycks enligt Kit inte vara en självklarhet i rum och runt människor som själva följer den rät(t)a livslinjen. Att omge sig av kultur och representation som visar skevanden blir därav en strategi att känna en lesbisk gemenskap och tillhörighet även i straighta (rät(t)a) rum. Den repetitiva natur som orientering och reorientering kräver blir här uppenbar. Ahmed visar som tidigare nämnt på den repetitiva, performativa, handling som gör orientering möjlig (Ahmed 2006:65). Genom upprepade handlingar görs vissa rörelser möjliga och tänkbara, de görs normativa (Ahmed 2006:65). Vissa kroppar (heterosexuella, cis) görs självklara, osynliga, medan andra görs avvikande. En typ av rörelse mot och begär för andra kroppar görs önskad och åtråvärd, den heterosexuella. Den rät(t)a livslinjen, eller det heteronormativa livsmanuset för att tala med Halberstam, görs med andra ord hela tiden möjligt och självklart genom repetition. Kits utsaga kan tolkas som ett behov av den repetitiva handling som även reorientering kräver. Hon

beskriver sig själv som säker i sin identitet och sexualitet, inte desorienterad i känslan av vilshenhet kring dessa, men för att upprätthålla den känslan tycks det krävas påminnelser. Påminnelser att hon finns i egenskap av icke-heterosexuell, precis som andra också gör det. Representationer som kan knyta mening till hennes identitet och sexualitet (Hall 1997). Vi tolkar med andra ord Kits användning av icke-heterosexuell kulturell och medial representation som en motstrategi till den obligatoriska heterosexualiteten (se Butler 1999:55ff), genom vilka reorientering bort från den rät(t)a livslinjen möjliggörs.

Även Peggy är inne på media och sociala medier som verktyg till att känna gemenskap och bekräftelse i sin identitet. Det var inte förrän Peggy fick en egen telefon som hon riktigt konfronterades med vetskapen om existensen av icke-heterosexuell kärlek. Hon berättar: “Alltså jag såg aldrig några exempel på det. Förrän jag blev tonåring typ. Jag visste knappt att det fanns liksom. Alltså jag trodde att, jag vet inte vad jag trodde, men jag hade inga exempel på typ icke-straight kärlek när jag växte upp” (Peggy). Det var i början på gymnasiet, på mitten av 2010-talet, som känslor och tankar kring sexualitet väcktes hos Peggy. Om det här berättar hon:

Jag kände väl då väldigt starkt att jag ändå hade en längtan efter att vara med tjejer liksom. Sen samma tid så började jag hänga mer på internet, och på Tumblr och på Instagram, och liksom typ fylla mitt liv med lesbiskt innehåll. Och lesbiska poddar och filmer och kände att jag, att det var jag. Och att det blev jätteviktigt för mig att fortsätta utforska den sidan av mig själv som jag inte innan hade trott ens var möjlig att den kanske fanns.

Att utforska den nyfunna lesbiska sidan i Peggy, eller reorientera sig mot en lesbisk identitet om en så vill, gjordes möjlig genom att “fylla livet med lesbiskt innehåll” som Peggy uttrycker det. Hon fördjupar ytterligare:

Jag kände att jag ville bli bekräftad i mina tankar typ, och känna att jag inte var ensam om det här. Och att jag typ, kände att jag visste ju om att jag hade en längtan, alltså en längtan typ efter att vara med tjejer, och då blev det ju, alltså Tumblr var ju ett väldigt stort online community för queera tonåringar typ. Så det var ju verkligen en jättebra plattform att hänga på då under typ dom åren liksom, och känna att man inte var ensam! För jag kände att jag hade kanske inte femtusen lesbiska kompisar.

Precis som Kit använde sig Peggy av kultur och sociala medier i ett sökande efter bekräftelse och en känsla av gemenskap. Även här tycks kultur och media som representationskällor

tillämpas som verktyg i processen att reorientera sig in på en ny, icke-heterosexuell livslinje. En kan tolka Peggys berättelser som att hon genom nätforum, poddar och filmer byggde en lesbisk referensvärld i vilken hon kunde spegla sig själv i. Med andra ord ett slags språk av meningsskapande (Sturken & Cartwrights 2009). I det kunde hon, som Peggy själv uttrycker det, känna bekräftelse, "att det var jag". Dana berättar liknande Peggy och Kit om behovet och viljan att fylla sitt liv med "lesbiskt innehåll". Hon kollar på alla serier som har en lesbisk karaktär. När Samuel frågar varför det kommer sig svarar hon:

För att det... Det började jag med ganska tidigt när jag var fjorton typ och då var det ju... det enda intrycket man fick av det, och då var man tvungen att kolla [...] Det var inte så lättillgängligt, och även om det är något som är jättedåligt gjort så fanns det iallafall.

Dana menar ovan att de enda första intrycken av vad ett lesbiskt liv kan tänkas innebära erbjöds genom serierna hon kollade på. De var inte många, och inte heller särskilt lättillgängliga, så kvalitén gjorde den samma, man "var tvungen att kolla". Hon fortsätter: "jag kollade ju på alla serier som jag visste hade en lesbisk karaktär i även om det var en lesbisk scen på 7 säsonger". Tillgången till (positiva) representationer av icke-heterosexualitet tycks även i Danas fall vara både viktigt och värdefullt i hennes identitetsformering.

I samtal om olika filmer, dokumentärer, böcker och tv-serier som betytt mycket för Marina ställer Liv frågan om hennes relation till icke-heterosexuell representation varit en inspirationskälla. Marina instämmer på det:

För mig? Jo det tycker jag, eller jag tycker det kan funka som det, sen tycker jag man märker att representation är väldigt, det påverkar en väldigt mycket, det möjliggör mycket saker som man kanske inte tycker, eller möjliggör liksom, möjliga vägar som man kanske inte tänkte på. Så jag tycker det inspirerar absolut, och det inspirerar väldigt mycket, sen kanske man inte alltid agerar på det, men det inspirerar en och beundrar en, eller man blir beundrad av det, absolut det tycker jag.

Även om en inte nödvändigtvis omvandlar intryck av representation till praktik i det egna livet så menar Marina att det har ett inspirerande och positivt inflytande. Det visar "möjliga vägar som man kanske inte tänkte på", som Marina uttrycker det. Något som tydligt talar med Stuart Halls tankar om representation som meningsskapande praktik, möjliga att formulera när de knyts till ens begreppsvärld som begripliga. Marinas ord kan även tolkas som ett uttryck för den (re)orienterande egenskap som representation besitter. Att se andra vägar, vägar som

avviker från den rät(t)a livslinjen, inspirerar i sin tur till att se dem som möjliga. På det sättet kan kulturella och mediala representationer ses som ett verktyg i processen av reorientering bort från ett tvingande heteronormativt livsmanus och orientering, och mot ett icke-heterosexuellt livsbygge och identitetsskapande. Som vägvisare mot skevande livsbanor, inspirerande i sökandet av alternativa linjer, och bekräftande i icke-normativa identiteter, begär och val. Även Kit ser representation som en inspirationskälla:

Men sen så har det ju också såklart påverkat, sen jag typ kom ut är det klart att alla typ representationer som finns av typ lesbiska har ju såklart också påverkat. Även om jag inte kan säga exakt hur, men det är klart att man typ ser på dom representationerna och är såhär, jamen det är tillgängliga alternativ, och så kanske man blir inspirerad i typ stil eller ja.

“Tillgängliga alternativ” att orientera sig mot blir en avgörande nyckel när representation och information om icke-heterosexuellt liv och kärlek tidigare saknats (se kapitel “**Kärlek? - heteronormativitet som nollpunkt**”). De öppnar upp dörrar till alternativa, queera livslinjer och möjliggör en identitetsformering bortom heteronormen. Representation i kultur och media blir med andra ord till verktyg som kan skapa förståelse av sig själv och sitt eget liv.

En kan i intervjupersonernas tal om visuella, kulturella och mediala representationer urskönja Ahmeds tankar om föreställningar om lycka kopplat till sexualitet. Att se exempel på lyckliga, “lyckade” kärleksrelationer mellan kvinnor tycks inge både hopp och mod. Kit och Peggy lyfter artisterna och kärleksparet Silvana Imam och Beatrice Eli som stora förebilder under åren i gymnasiet⁸. Kit berättar:

Dom är absolut en relationsförebild. Och typ, för mig i alla fall, det första lesbiska paret, svenska paret, kända, som jag visste om. Tror jag i alla fall. Eller som var unga i alla fall, och coola. [...] jag tyckte båda dom var väldigt coola, ah men coola personer, men också att dom gjorde det ju väldigt tydligt att dom var kära i varandra och älskade varandra väldigt mycket. Så då blev det lite sådär wow tänk att ha det.

Även Peggy är tydlig med vilken viktig funktion kändisparets relation hade i hennes liv:

Men jag kommer ihåg att det var jätteviktigt för mig när Beatrice Eli och Silvana Imam blev ihop. Och jag tyckte ju liksom att dom var världens coolaste personer när jag var 16 liksom, och jag tror att under den tiden så var det, det var ju liksom väldigt stort för mig att

⁸Förhållandet mellan Silvana Imam och Beatrice Eli blev känt för allmänheten 2014.

se att dom var det här lesbiska paret som man liksom, ändå var svenska och snygga och coola. Och att det var precis då som jag började tänka på dom här grejerna så blev dom värsta grejen, alltså det var väldigt häftigt för mig att se det. Och jag var ju också världens största Beatrice Eli-fan då. Och tyckte ju också att det var kul att se en femme-ig⁹ person. Så det blev ju väldigt viktigt för mig alltså.

Att ha tillgång till positiva representationer, som dessutom är levande och “verkliga”, tycks stärkande både för Kit och Peggy. Exemplet på relationen mellan Silvana Imam och Beatrice Eli, och Kit och Peggys känslor inför dem, kan visa på kulturella representationers förmåga att om-associera föreställningar om lycka kopplat till queer kärlek. Leda in på vägar som lovar lycka utan att förorda heterosexualitet så som den normativa föreställningen villkorar (Ahmed 2010:88ff).

Samtliga informanter nämner serien *The L Word* (2004) och talar ofta varmt och länge om dess betydelse för dem. Nästan alla beskriver serien och dess skildringar som utmärkande i utformandet av deras sexuella identitet. *The L Word* (2004) skildrar en grupp människors liv i Los Angeles, ett lesbiskt kompisgäng och deras olika relationer och livsdraman. Serien var den första i sitt slag som skildrade lesbiska kvinnor och gravida transmän, både liv, lust och kamp. Att se lesbisk och annan lhbtq-representation menar alla informanter var viktigare än seriens kvalitet eller relaterbarhet. Helena uttrycker det med orden: “[...] det kan man ju säga om den serien att den egentligen inte var någon höjddare, men att den var väldigt viktig, första serien som ändå bara var en lesbisk serie”. Även Carmen lyfter serien och sina speciella, men dubbla, känslor för den:

Som alla andra så såg jag ju *The L Word* [2004, förf. anm] när jag gick i högstadiet och fick panik, för jag tyckte lite för mycket om det liksom. Men de var aldrig relaterbara för mig av, typ den kritiken de har fått, att det är rika, vita L.A.-kvinnor. Så det var ju inte, jag kände inte samhörighet på de sättet och kände inte igen mig, men också ‘wow vilka häftiga liv de lever, tänk om man kunde leva så’.

Att serien utgör ett landmärke i ett kollektivt berättande om lesbisk historia, identitet och kultur tycks uppenbart genom det Alice, Bette, Carmen, Dana, Helena, Kit, Marina, Peggy och Tina berättar. Dess oerhörda betydelse kan speglas i filmvetaren Richard Dyers ord. Dyer menar att

⁹“Femme” betyder kvinna på franska, och används som begrepp för att beskriva en “feminin”, kvinnodefinierad queerperson, alltså en (lesbisk) tjej som klär sig och/eller för sig på ett traditionellt kvinnligt sätt. En *butch* å andra sidan är en tjej som klär sig och/eller för sig på ett traditionellt manligt sätt.

kultur inte kan transportera oss till en slags obefläckad queerhet, för det finns inte i någon kulturforms makt, men: "Culture does however tell us what is available to be thought and felt about being a queer." (Dyer 2002:10). Beskrivningen av serien som "banbrytande" och "superviktig" kan med andra ord förstås genom dess tillgängliggörande av nya representationer - och genom det nya sätt att kunna "tänka och känna" som lesbisk. Bette beskriver skämtsamt de överväldigande känslor detta innebar för henne: "Om jag tänker, den åldern, jag var så jävla svältfödd på lesbisk representation, icke-heteros-representation. Och sen när *The L Word* kom då ba WTF! Vad är det här! Overload!!" (Bette).

När Peggy talar om *The L Word* (2004) speglar hon den komplexa tillhörighetsstämpeln som identitetskategorier utgör (Lundahl 1999:19). Lundahl menar att *identiteten* både är möjliggörande och tvingande. Den lesbiska identiteten kan ses som ett sätt att orientera sig i samhället, förhålla sig till andra individer, grupper och institutioner. Samtidigt kräver den att individen fogar sig efter de villkor som utgör en identitetskategori (Lundahl 1999:19). Peggy menar att hon uppfattade serien som ett villkor för att försäkra en lesbisk identitet. I ett utdrag ur intervjun förklarar hon:

Peggy: Alltså jag kollade ju på typ *The L Word* [2004, förf. anm]. Jag försökte verkligen se på all lesbisk film jag kunde, men jag kommer ihåg att jag aldrig riktigt kom in i *L Word*, och det var ju något som jag tyckte var pinsamt, att jag inte var besatt av *L Word*.

Liv: Varför var det pinsamt?

P: Att jag inte gillade den?

L: Ja.

P: Nej men jag kände att det liksom gjorde mig mindre lesbisk då, att jag inte älskade *L Word*. Det var ju väldigt viktigt då ett tag att känna att jag liksom var tillräckligt lesbisk typ. Och jag ifrågasatte det ganska ofta, ifall jag ens fick kalla mig lesbisk, eller vem får kalla sig lesbisk liksom hur vet man om man är det och så där.

Komplexiteten i processen av identitetsformering görs tydlig genom Peggys berättande. Att inte känna en tydlig tillhörighet till de "tillgängliga representationer" (Lundahl 1999:19) som kodas som lesbiska tycks oroa och förvirra. Paralleller kan dras till liknande känslor som informanterna beskrivit i relation till kravbilden på den normativa, heterosexuella identiteten,

och den desorienterande effekt som vi tolkat dessa utefter. Således kan en desorienterande kraft inte uteslutande tillskrivas normativa riktningar och ett desorienterande från den rät(t)a linjen, utan tillika riktanden och erfarenheter på avvikande mark och stig. All icke-heterosexuell representation bör därav inte förstås som (re)orienterande mot queera identiteter och livsval. I representationerna ligger potential att desorientera både en normativ och icke-normativ riktad individ.

Slutligen vill vi lyfta sambandet mellan intervjupersonernas uttalanden om kulturella och mediala representationer och deras ålder samt hur länge de levt som lesbisk. De yngre informanterna, Dana, Kit och Peggy, uttryckte den största hungern efter lesbisk och annan icke-heterosexuell representation, och än mer när de tre återberättar sina tonår, medan flera av de äldre intervjupersonerna, Alice, Bette, Carmen och Tina, främst lyfte representativ kultur som något de aktade (på ett personligt plan) i yngre ålder. Alice lyfter att olika sorters representationer varit viktiga i olika faser:

Jag minns också när jag kom till [svensk stad, namnet censurerat, förf. anm] och jag träffade de personerna att jag blev så glad att de hade så mycket filmer som handlade om HBTQ, och HBTQ-personer, och musik också, jag fick höra Ani DiFranco¹⁰ för första gången och förstod att det var jätteviktigt liksom, och jag fick se *If These Walls Could Talk 2* [2000, förf. anm] som handlar om tre generationer lesbiska personer i ett hus, och sådana där saker som kändes att man kunde checka av, nu har jag uppnått level 2 av lesbiskhet (skratt). Nu har jag lyssnat på queera artister och har sett en lesbisk film. [...] Alla sorts representationer är viktiga, men i olika faser.

Helena uttrycker sig liknande när hon berättar om den sortens representation hon hade velat se mer av idag:

Jag tänker med L Word med barnskaffandet, det gjorde ganska mycket att man blir speglad i en process, det här att välja donator, ska man ha en kompis, ska man ha en donator, och det här med att göra konstgjord befruktning, att det är väldigt stressigt och kostar mycket pengar, och att det är jobbigt med de här hormonerna. Jag tyckte, speciellt i efterhand för vi såg om de avsnitten av L Word när vi höll på att skaffa barn, bara för att jag tyckte det var skönt att bli speglad i det, det var i samma anda.

¹⁰ Sångerskan Ani DiFranco kom ut som bisexuell under 1990-talet.

Bette menar att det aktiva sökandet av representation främst var viktigt för henne innan hon skaffat sig lesbiska erfarenheter och gemenskaper, idag känner hon inte samma behov:

Nej.. Vad finns det ens idag. Det kanske finns jättemycket men jag har inte koll på det. Det har ju också att göra med ålder. Jag har ju en del yngre vänner också, och vissa är ju i det stadiet att det är jätteviktigt att visa sin, ah men att man inte är hetero, att det är jätteviktigt. Man går på lesbisk frukost, man gör massa, och det är så viktigt att hitta dom här sammanhangen. Och ur den aspekten så är ju det något som jag redan etablerat och har. För mig handlar det ju om, som du fråga innan, men shit vissa av mina kompisar skaffar barn, det är förbispelat för mig det här att känna representation och så, för det, nu känner jag mig helt trygg i den jag är och jag känner inte att jag behöver, jag behöver inte se representation av mig själv i media på det sättet. För att jag ska må bra. Men jag menar det är ju fortfarande viktigt.

Bette resonerar vidare om betydelsen av den umgängeskrets, flatgänget, som hon blev en del av när hon efter gymnasiet flyttade till storstan:

Det är ju något jag inte hade haft innan, att vi är ett kompisgäng, men så är alla lesbiska, och så är det bara så jävla gött. Att ha den och uppleva det. Det är det jag kan känna, att innan man har upplevt det och inte haft det, då är det så jävla viktigt. Då kanske det blir att man lever igenom karaktärer i film och TV. Att ser man något lesbiskt så ba shit! Fan va nice typ! Men sen var det som att, det var viktigt då, men sen när man får uppleva det själv, då ah.

Även Tina tänker i liknande banor: "På ett känslomässigt plan så var det mycket viktigare förr än vad det är idag, men jag tycker ju fortfarande självfallet att representation är *asviktigt*, och jag ser ju gärna, eftersom jag fortfarande uppsöker serier och filmer och musik som är skapade av och handlar om HBTQ-personer" (Tina). Betydelsen av representation, att aktivt söka nya ord och bilder genom vilka nya (icke-heterosexuella) tankar och känslor kan formuleras (Dyer 2002:10), kan med andra ord relateras till intervjupersonernas ålder, men framförallt stadiet i en icke-heterosexuell identitetsformering. Vi tycker med andra ord se en tendens mellan processen av identitetsformering och representation som ett (re)orienterande verktyg. Under informanternas reorienterande period från den rät(t)a linjens identiteter och kravbild mot ett icke-heterosexuellt liv, tycks representation vara som mest givande, något som för samtliga informanter främst skett under tonåren och åren som ung vuxen.

Genom den visuella kulturen och mediala representationen, och dess desorienterande och (re)orienterande förmåga liksom potential att omdefiniera associationer till (lesbisk) (o)lycka, kan vi nu vända oss mot en annan betydelsefull faktor i intervjupersonernas identitets- och sexualitetsformering; social samvaro och gemenskaper.

SPEGLA SIG I ANDRA

Det är ju väldigt svårt att uppfinna och identifiera sin sexualitet i ett vakuum, man måste ju ha saker att reagera på och sen analysera, vad man har gjort och varför? Vad man har känt och varför? Vad man skulle ha velat göra, och varför man inte gjorde det?

I citatet ovan illustrerar Carmen en syn som många av informanterna uttryckt, att sökandet efter en ny väg och en ny identitet inte kan utformas på egen hand. Spårandet efter alternativa livslinjer tycks komplicerat att uttyda utan influenser utifrån, utan objekt och subjekt att rikta sig mot i en reorienterande process (Ahmed 2006:94). Att forma en ny väg i livet med nya mål och drömmar kräver nya perspektiv, perspektiv som går bortom den heteronormativa kontext informanterna vuxit upp i. Söka tillhörighet i (alternativa) grupper lyfter många av intervjupersonerna som en strategi att uttyda nya linjer, identiteter och sexualiteter genom. Det kan både vidga vyer och inspirera, men också konfundera. Peggy berättar:

Jag kunde verkligen avundas vissa kompisar som jag hade som var väldigt självklara i sin lesbiska identitet och ba såhär 'jag har alltid varit lesbisk och jag har alltid vetat'. Och försökte väl då framförallt under gymnasiet verkligen tänka att jag ville verkligen hitta hem i min lesbiska identitet, jag ville ju också vara det, jag ville ju inte vara någon som var förvirrad.

Peggy beskriver hur hon kämpade med att förhålla sig till sin egen sexuella identitet, och avundades sina kompisar som så självklart kände sig hemma i en lesbisk identitetskategori. Att plötsligt ingå i ett sammanhang där queerhet både var företrädande och eftertraktat beskriver Peggy dock som ögonöppnande. Hon minns tillbaka till första veckan i gymnasiet och umgänget med nya bekantskaper och idéer:

Jag kommer ihåg vi hade en sleep over första veckan på gymnasiet, och alla frågade så här vad har alla för sexuell läggning! Och det var första gången [...] Och vi alla svarade ju såhär, för jag tror det var första gången som jag var i en sådan miljö där man pratade om

sexuella läggningar.. på det sättet. Och jag tror att vi alla svarade typ 'jag är straight men jag är öppen för allt', och det var så skönt för mig för jag ba aha det är så avdramatiserat! Och det kändes som att därifrån var det så, jag vet inte det blev liksom inte den här grejen som jag hade gjort det till.

Utifrån samtliga informanternas tal om sexualitet och identitet framstår sociala gemenskaper och erfarenheten av tillhörighet med andra queerpersoner som oerhört viktigt. Bette berättade, som läst i föregående kapitel-del "**Spegla sig i kultur**", om hur hennes kompisgäng av flator var ytterst viktigt för henne (se s.31). Även Kit beskriver sina första kompisrelationer med queera personer som "en väldigt stor grej". Alice lyfter sina första sociala gemenskaper med andra icke-heterosexuella personer som hon fick i internetforum. Hon berättar om gemenskaperna på forumen:

Alltså det tror jag också var viktigt såklart, utöver att jag då också hade dom där kafékvällarna som jag inte kommer ihåg så noga. Men att jag behövde upptäcka vad som fanns, att gå bortom den där perversion-snubbarna-på-woodstock-bilden och hitta någonting annat. Att det var viktigt på något sätt.

Alice tankar återkopplar till föreställningarna om (icke-heterosexuell) olycka hon berättade om i kapitlet "**Kärlek? - heteronormativitet som nollpunkt**", och den representation som omgav queer sexualitet och kärlek i barndomsmiljön. Att söka sig till andra individer för att bredda bilden av vad icke-heterosexualitet är och kan tänkas vara kan med andra ord beskrivas som en strategi för att undgå de negativa associationer som queer kärlek förknippats med. Sociala gemenskaper och tillhörighetskänslan kan alltså ses som orienterande både i den identitetsskapande processen och i sökandet efter ett lyckligt (lesbiskt) liv.

Dana beskriver att hon började fundera över sin sexualitet efter att en av hennes vänner kommit ut. Hon menar att den öppenhet som präglade hennes umgängeskrets verkade gott för henne, och att det var bra att få se andra lesbiska personer och queerhet i sin närhet redan i ung ålder, "bara man får upp ögonen för det" gör det gott menar hon. Hon berättar om att det inte var avvikande att vara icke-heterosexuell i hennes umgängeskrets:

Sen är det så att jag mycket växt upp i min väldigt 'lesbiska bubbla' (skratt), där alla mina kompisar har varit bisexuella, eller har varit i lesbiska förhållanden... eller inte alla men i princip majoriteten, även om de har varit mina barndomskompisar, så det är ju ingenting jag har sökt mig till i efterhand.

Att Dana inte lika tydligt som många av de andra informanterna beskriver insikten inför sin sexuella identitet som omvälvande kan läsas genom hennes trygga och icke-heterosexuella umgängeskrets. Som Ahmed beskriver består orientering av etablerade, repeterade beteenden (Ahmed 2006:65). Genom repetition kan som bekant desorientering leda till reorientering, och föra en från vilsen till orienterad igen med exempel på att det existerar möjliga vägar till lycka även om en inte är heterosexuell. Att Dana omgavs av personer som likt henne själv skevade mot den rät(t)a livslinjen kan ha bidragit till att hennes reorienterande process upplevdes som möjlig(are). Hon blev möjligen inte desorienterad i så hög grad från första början eftersom icke-heterosexualitet redan var etablerad som normen i hennes umgänge. För att tala med Sturken, Cartwright (2009) och Hall (1997) fanns det med andra ord redan representation till hands att formulera tankar och känslor utefter. Dana berättar vidare att vänner och andra närstående som också lever icke-heterosexuellt inspirerar henne. Även queerpersoner som hon själv inte känner eller umgås med menar hon stärker henne, om det berättar hon: "Sen har det också varit folk på stan, det kan ju vara förebilder mer, folk man inte känner men ändå ser och tänker, 'där går dom och är lesbiska och har barn, eller har snygga kläder' men där går man ju då inte på djupet. Det räcker att det finns bara" (Dana). Att omges av personer att dela ett queert riktande med tycks följaktligen stärkande både för Dana, Alice, Kit och Peggy.

Antropologen Kath Weston menar att insikten om sitt icke-heterosexuella begär ofta medför en känsla av att vara är den enda queera i hela världen, och att känslorna en har är fel, men att denna världsbild och ensamhet kan rubbas i mötet med andra (icke-heterosexuella) (Weston 1995:258). Weston utvecklar med att beskriva den klassiska berättelsen om den queera människans liv som endast möjlig genom en flytt från hemorten till ett urbant sammanhang, där acceptans och anonymitet kan erbjudas (Weston 1995:258). Flera av intervjupersonerna talar om sina respektive identitets- och sexualitetsformeringar i dessa termer. Alice, Bette, Carmen och Marina beskriver en flytt till en större stad och framhåller gemenskaperna och självförtroendet som det medgav. Förflyttningen till en ny urban miljö, ofta i samband med utbildning, ledde dem till människor som experimenterade med sin sexualitet, och uttryckte sin sexuella identitet högljutt och explicit. Det går att spekulera i informanternas olika resonemang om staden kontra landsbygdens betydelse i identitets- och sexualitetsformeringen. Evelina Liliequist visar i sin avhandling *Digitala förbindelser. Rum, riktning och queera orienteringar*. (2020) hur geografisk kontext görs betydelsefull i talet om queera levnadsvillkor, och hur Norrland omges av denna diskurs som en plats präglad av såväl machomaskulinitet som homofobi (Liliequist 2020:3-4). Liliequist menar att generaliseringen av landsbygden generellt, och Norrland specifikt, utgörs av en missvisande förståelseram som gör staden till queer och

landet till heterosexuellt. I själva verket utgörs landsbygden av variation och är likt staden beroende av tid och rum, vilket medför att “vad en person kommer ut till, och genom vilka rum och sammanhang, varierar [...] beroende på bostadsort och tidsperiod” (Liliequist 2020:5). Av de informanter som framhåller den urbana miljön som förutsättningen för ett queert orienterande är samtliga uppväxta på 1980- och 1990-talet. Att de yngre informanterna inte resonerar i dessa banor kan dels ha att göra med deras storstadsuppväxt, men likaså tiden de först orienterade sig mot ett queert liv. Tidens gång, de landvinningar som gjorts inom rättigheter för lhbtq-personer och ökad acceptans som kommit i form av ökad synlighet kan ha skapat nya landskap att komma ut i.

Flera av de äldre informanterna identifierar att de i det stadiet av livet då flytten från land till stad ägde rum var mycket mer politiska och expressiva med sin sexualitet, och att en lesbisk identitet också kom med vänsterpolitiska åsikter, veganism, regnbågsflaggan på kläderna och andra signalerande identitetsmarkörer. Carmen beskriver perioden då hon för andra människor, och inte bara för sig själv, började identifiera sig som lesbisk:

[...] när jag flyttade till [svensk storstad, namnet censurerat, förf. anm] flyttade jag in i ett lesbiskt vegan-kollektiv, såklart (skratt), och det var där jag verkligen blev den kvinna jag är idag. Där var ju alla liksom, alla var lesbiska, där var det till och med folk som kallade sig lesbiska, men det var en som var så ‘jag är lesbisk’ men ibland hade relationer med män. [...] det kanske var så att det var tryggt för jag fick en ny norm, för i det hemmet var normen att man kallade sig lesbisk och då, det är ju också sant, så då gör jag det.

Tina och Alice beskriver också hur de flyttade till nya områden och började umgås med lesbiska som uttryckte sin sexualitet och identitet genom politik och hur de levde sina liv. Alice beskriver detta sammanhang som öppet eftersom det gick att vara öppet lesbisk, men samtidigt begränsande i hur denna lesbiskhet fick ta sig till uttryck. Hon beskriver det sammanhang hon kom ut i så här:

Men jag tror där när jag kom ut var det extremt viktigt att vara liksom tydlig att jag var ärkeflatan nummer 1 liksom det var det. Och att jag också fick så mycket uppmuntran kring det, att det ansågs liksom högvaluta att inte ha haft sex med män. Man var någon sorts gold star-lesbian och obefläckad (skratt) av patriarkatet. Skitfånigt! Men, men det liksom det klimat jag kom ut i och som dom här radikalfeministiska kretsarna var att det var mycket så. Det kändes som att det var, ja men att jag fick mycket credd liksom. Och att jag verkligen passade in i en lesbisk identitetsroll på något sätt som det såg ut då. Och att, ja

men att jag ofta också vart tillsammans med tjejer som varit mer feminina, en traditionell feminin framtoning, och dom har ju mött på det motsatta liksom. Att bli ifrågasatta eller inte ens inläppta på vissa klubbar och så vidare, för att då bli anklagad för att vara nån sorts turist. Heteroturist i flatland. Vilket jag också tycker är helt vansinnigt konstigt.. Jag tror att gränsdragningarna var viktigare förut också av en anledning kanske, som förmodligen har att göra med det också att ja men man vill vara säker på vilka som är på ens lag liksom för att det är så osäkert och så mycket på spel liksom.

Tina är också inne på att gränsdragning och tydlig signalering för att identifiera vem som var vem, och vem man genom det kunde vara sig själv med och närma sig romantiskt, var viktigare för henne förr:

Sen var det som att när jag själv skulle komma ut så signalerade jag det på olika sätt, klippte kort hår, kanske hade väst (skratt) du vet sådana grejer. Typ som min mammas fru, som sa att när hon var lesbisk på 1980-talet, man hade tumring [...] Man lär sig vissa sociala koder, det var ju skitläskigt att komma in i ett sammanhang där folk redan var lesbiska och själv visste man inte riktigt hur man gjorde, man var ju som en tonåring då. Men man fick ju bara köra på och vara modig typ. Jag tror att... jag bara testade mig fram, med det jag kände mig bekväm med, men det var jättekonstigt [...] Jag vill ju säga att allt är olika för olika personer men det är inte riktigt så för jag tror att om man ska ta sig in i ett sammanhang så finns det ju ändå vissa signaler, nu tycker jag att jag kan känna lite annorlunda, men det kändes som att man kanske skulle se ut på ett visst sätt för att visa att det är okej att ragga på en.

Sociala koder och ideal existerar i alla sammanhang, och i subkulturella grupper blir de viktiga för att signalera identitet och tillhörighet. Stuart Hall menar att mening skapas i skiljegörandet mellan ett "vi" och ett "dom" (Hall 1997:18). Signalementen som Alice och Tina beskriver kan tolkas som markörer genom vilka en lesbisk identitet uppfylls, signaleras och säkerställs. De skapar en känsla av ett "vi". Lundahl beskriver detta genom att citera litteraturvetaren Diana Fuss med orden: "Identifiering är från första början en fråga om *relationer* - mellan jaget och andra, subjekt och objekt, insida och utsida ... subjektet *är* identifieringen: jaget *är* den andre" (Fuss 1995:3, se Lundahl 1998:20). Relationen mellan individen och gruppen görs med dessa ord tydlig. Att skapa en lesbisk och icke-heterosexuell identitet görs möjlig genom relationen med andra (lesbiska, icke-heterosexuella). Att samtliga informanter, oberoende uppväxtort och eventuell flytt, nämner deras första queera sammanhang och gemenskaper som

betydelsebärande kan förstås utifrån detta, eftersom de kan tolkas som reella förutsättningar i deras identitetsskapande process.

Ahmed menar att vi rör oss mot och ifrån objekt och ting utifrån hur de får oss att känna just då, men också genom vad de kan bringa i framtiden. Löftet om lycka i framtiden stakar in oss på en viss kurs så länge den fortfarande känns lockande, och om en inte känner att nuet en befinner sig i representerar det man vill bli och ha så orienterar man sig mot nya ting, vare sig detta är materiella ting, platser eller människor (Ahmed 2010:24). Just det beskriver Carmen, Alice och Tina, att sökandet efter (rätt) identitet var ett testande där de prövade det de såg andra göra för att se hur det fungerade för en själv. Detta experimenterande beskrivs som stressfullt, men också som lekfullt och njutbart, eftersom saker som inte hade kunna sägas rakt ut fick skrikas ut istället. Carmen beskriver att ha ett rum där hon fick säga att hon var lesbisk, gjorde också att hon kunde se på *vilket sätt* hon ville vara lesbisk. Hon beskriver att ju säkrare hon blev i sin identitetsformering desto mindre viktigt blev det att orientera sig mot nya gemenskaper för att få den bekräftad:

Nu alltså, har man fått så mycket trygghet att det är lättare att formulera vem man är utan att man måste hela tiden spegla sig i andra, att man har nått en trygghet och mognad i det här, att bara 'nu vet jag att jag har en plats här, nu vet jag att det finns folk som jag gillar och som gillar mig, utan att vi måste hålla med' för det kändes lite som att vi ska ha samma genus, vi ska ha på oss jeansjackor med en hoodie och patches på, och glittriga leggings och Dr Martens, för att det är sådana vi är. Det var mycket sådär, en subkultur med attribut, men nu är det inte längre en subkultur som kräver olika attribut för mig, utan nu vet jag att jag är lesbisk även utan en tröja som säger att jag är det (skratt).

Liv: Jag fattar, men hur kom du till den tryggheten?

Carmen: Alltså det var ju att få den tryggheten från andra och i gemenskapen med andra. Att få ro i sig själv och bara bli validerad av andra människor, bara 'nu vet jag, att jag har en plats i ett queert rum' då vet jag att jag kan få experimentera i det här trygga rummet, jag kommer inte bli utslängd och förlora mitt pass in där.

Sociala gemenskaper och känslan av tillhörighet tycks med andra ord förklaras som en förutsättning dels i sökandet av identitet, men likaså i upprättandet av denna. Att spegla sig själv i andra tolkar vi således som en strategi i den identitetsskapande processen, och ett verktyg i orienteringen på den queera livslinjen. Sammanfattningsvis beskrivs betydelsen av social

tillhörighet och icke-heterosexuell gemenskap i termer av identitetsorienterande och lyckobärande. Utifrån dessa tycks både jaget och tron på en lycklig framtid stärkas.

NUTID & FRAMTID

Följande kapitel ämnar avhandla informanternas föreställningar, tankar och känslor inför framtiden, och det levda nuet. Utifrån deras drömmar och farhågor identifierar vi en framtida orientering på en queer, skevande livslinje. Med Halberstams begrepp livsmanus och Ahmeds diskussion om (icke)heterosexuell (o)lycka diskuterar vi kärleksrelationer och familjebildning i spåret efter ett lyckligt lesbiskt liv.

ETT LYCKLIGT LIV OCH EN LYCKLIG FAMILJ?

Mot bakgrund av Halberstams begrepp (heteronormativt) livsmanus kan vi urskilja spår av ett förväntat vuxenliv med barn och familjebildning som en höjdpunkt hos nästan alla informanter. Möjlighet och hinder till detta diskuterade många av dem. Jack Halberstam menar att det finns något som kan beskrivas som "queer time", och att det i icke-heterosexuella gemenskaper och identiteter existerat en alternativ syn på framtiden (Halberstam 2005:1ff). Detta eftersom icke-heterosexualitet ofta utsatts av samhällsliga påtryckningar, som hotet att bli missanpassad eller utsatt för våld i agerandet på samkönade begär. Han menar på att inte kunna leva det liv som framhålls som "normalt" skapar en annan temporalitet i icke-heterosexuellas liv. Speciellt efter AIDS-epidemins framryckningar menar Halberstam att "queer time" fokuserar mer på nuet och mindre på framtiden, då lhbtq-personer inte sett hur de ska kunna leva ett liv öppna med sin sexualitet och samtidigt ha familj, eller i värsta fall för att man inte tror att man ska leva tillräckligt länge för att behöva tänka längre fram än morgondagen (Halberstam 2005:2). I liknande ordalag uttrycker Marina, Alice och Helena att när de först började utforska åt vilket håll deras begär riktades tänkte de att det kunde vara en utforskande fas, men inget permanent. Detta då de inte såg hur de skulle kunna leva öppet som något annat än heterosexuell och samtidigt ha barn och familj. Alice och Helena beskriver hur dessa tankegångar förändrades över tid, speciellt i takt med förändrad lagstiftning kring barnskaffande. Alice fördjupar:

Men jag tog mig i alla fall till [en större svensk stad, censurerat av förf.] som sagt efter studenten, och det var väl då som mycket lade sig på plats på något sätt. Då var det verkligen att jag fick ett sammanhang och folk som levde öppet på olika sätt. Och jag träffade också äldre personer som hade barn och så vidare. För det vet jag också att jag

väldigt starkt kände i den perioden i mitt liv när jag höll på att komma ut att jag såg inte hur jag skulle kunna ha barn i sådana fall. [...] Så att jag på något sätt bestämde mig för att om jag nu ska leva lesbiskt så får jag göra det tills jag ska ha barn, sen får jag liksom gå in i en heterorelation för att komma över det här. Och det tror jag har jättemycket att göra med att det faktiskt inte var möjligt då. Jag tror att man lätt glömmer bort hur pass nytt det fortfarande är att lesbiska fick rätt till insemination, det var väl 2005 eller 2006 som det kom, och det här var ju kring millennieskiftet. Så det fanns inte på världskartan då.

Icke-heterosexuella kvinnor kan idag planera sina liv i större utsträckning och med fler valmöjligheter. En queer livslinje kan med andra ord erbjuda drömmar och mål som tidigare var otänkbara. Detta görs tydligt i informanternas tidigare föreställningar om ett icke-heterosexuellt liv utan möjlighet till familjeliv med barn. Framtiden skulle helt enkelt villkorslöst kräva en reorientering till den rät(t)a livslinjen när det var dags att skaffa barn. Tankarna om valet mellan ett barnlöst lesbiskt liv eller ett (tvingat) heteroliv med barn präglade Alice under tonåren, det vill säga 1990-tal. Vid denna tid var, som Alice nämnde ovan, de legislativa rättigheterna knappa. Varken samkönad adoption eller inseminering hade lagstadgat stöd (se fotnot 7, s.18). Registrerat partnerskap legaliserades i Sverige år 1995 (Notisum, Lag 1994:1117), och det är svårt att veta hur denna lag påverkade det allmänna medvetandet. Därtill kan den avvikande titeln i jämförelse med ordet "äktenskap" antyda att dessa inte var likadana, och därav inte likvärdiga. Om en riktning i livet inte har tydligt lagstadgat stöd, eller till och med är olovlig, påverkar detta i vilken grad den framstår som möjlig och önskvärd. I *The Promise of Happiness* (2010) kungör Ahmed hur konstitutionella rättigheter ger trygghet åt och motivering för de vars kärlek tar former som är bekanta för lagen, och att de vars kärlek inte passar in i ett lagrum inte upplever samma säkerhet (Ahmed 2010:90). Även om insemineringsprocessen kunnat genomföras på andra sätt än vad som var lagstadgat i Sverige, till exempel genom att åka till Danmark för inseminering, har inte två personer av samma kön båda kunnat vara juridiska föräldrar till ett barn förrän adoptionslagen 2003. Även med det lagstadgade stöd som existerar idag tycks dock familjebildande upplevas som ansträngande, både emotionellt och praktiskt. Informanterna som varit eller är i processen av att skaffa barn via insemination beskriver den som påfrestande och tidskrävande, och lyfter hur icke-heterosexuellt föräldraskap undersöks och prövas på ett sätt som saknar motstycke hos heterosexuella föräldrar. Carmen beskriver inseminationsprocessen som närapå omöjlig utan stöd från personer som genomgått den innan, som kan berätta vilken myndighet att ringa och vilka moment processen innehåller:

Ja jag och min partner funderar ju på att skaffa barn, en av våra nära vänner har precis skaffat barn, hon är alltså lesbisk, och jag har pratat jättemycket med henne om det och det är ju typ, den enda informationskälla som jag har, och hon har också pratat om det, att det finns typ inga böcker, det finns kanske två, tre vettiga böcker om lesbiskt föräldraskap och om att vara den icke-bärande mamman. [...] Jag är absolut beredd på att man måste skicka vidare den kunskapen för det är ju typ så alla gör för att ingen vet hur man gör för det finns ingen som berättar det, så det är de som gör det, som vår vän har gjort för oss när vi sade att vi skulle sätta igång den processen. Innan corona kom och sabbade allting, så då Facetimeade vi och pratade i telefon i en och en halv-två timmar som bara var att hon berättade hur man gör. Det var extremt nyttigt, jag har ju suttit och försökt hitta själv och googlat och googlat i flera timmar, men bara en kvart med henne lärde ju mig mycket mer än någonting annat.

Queera gemenskaper framstår här lika väsentliga som i den identitetsformande processen, som vi diskuterade i kapitlet innan. Framtiden på en skevande, icke-heterosexuell livslinje görs med andra ord möjlig gemensamt både i tanke, känsla och praktik, med hjälp av positiva, vägvisande representationer. Att orientera sig mot familjeliv med barn görs alltså möjlig(are) och tillgänglig(are) i närheten till andra riktade åt samma håll. Även Helena instämmer i detta, och beskriver den sociala gemenskapen som stöttande i den krävande processen:

[...] vi har som ett nätverk som stöttade varandra i det, sen var nog vi den första generationen som har skaffat barn öppet, så det finns ju inte så många. Sen skaffade jag barn kanske fem-sex år efter de första jag kände som gjorde det, men det var ju mitten av 2000-talet som det blev tillåtet, så det fanns ju inga innan att se upp till. Det gav mig jättemycket, det peppade, och det var viktigt att det justerades i lagen, det gör ju jättestor skillnad att man blir erkänd som förälder, det kände jag igen under adoptionsprocessen att det var jättejobbigt igen att man blir ifrågasatt, det kommer hem en socialsekreterare som intervjuar en om man ska få vara juridisk förälder till sitt barn, det är ju en jättestress, helt absurt.

Att rikta sig mot nya, icke-heterosexuella begär förändrar vad man ser framför sig på livslinjen, vad för framtider som ligger tillgängliga längs med vägen. Dana, som fortfarande utforskar sin sexualitet och vad hon vill ha, beskriver hur hon ser olika framtida liv i en relation med en man respektive en kvinna:

Samuel: Hur tänkte du som yngre på framtiden?

Dana: Då tänkte jag nog så, att... kanske ett passionerat förhållande med någon väldigt snygg karl... jag vet inte.

S: Hur tänker du på framtiden idag?

D: Ja, ett lyckligt förhållande med en tjej.

S: När du insåg att du gillade tjejer, såg du att ett liv med kvinna var förenligt med din bild av framtiden?

D: Ja men kanske lite mer att min bild av framtiden fick ett annat alternativ också, som var kanske mer ett lesbiskt liv som konstnärer, trots att man inte är konstnär (skratt) [...] För att en man inte har lika mycket att erbjuda, nä det är nog den bilden jag har, den stereotypiska bilden, jag tänker nog annorlunda på det att då blir det familjelivet men med en kvinna så blir det kanske mer, på grund av stereotyper, någon mer spännande relation, man ska resa runt och vara konstnärer, fast man inte ens är det (skratt)

Danas ord belyser hur framtidsutsikterna i ett normativt kontra icke-normativt förhållande upplevs som vitt skilda. Just denna skillnad kan bero på att den tydliga bilden som existerar av det lyckliga (heterosexuella) livet - partner och två-tre barn - inte framstår som lika tillgängligt på en icke-heterosexuell livslinje.

Stigarna utanför heteronormen och den rät(t)a livslinjen presenterar flera olika förgreningar att ta, och en reorientering mot alternativa linjer tillgängliggör olika dörrar och framtidsmål att öppna. Samtidigt existerar konkurrerande bilder av lycka att förhålla sig till. Vi kommer nu diskutera närmare de vägar som intervjupersonerna orienterar sig mot, och vilka konkurrerande föreställningar om lycka som dessa möter och medför.

VALBARA VÄGAR

Heteronormativa mönster, drömmar och mål tycks forma livet även på den skevande, queera livslinjen. Flera av informanterna beskriver hur heteronorm med tillhörande tvåsamhetsnorm, äktenskapsförord och kärnfamiljsideal även präglar livet bortom den rät(t)a livslinjen, och till viss del existerar i omvandlad form inom icke-heterosexuella gemenskaper. I samtalen om framtiden och i beskrivningen av hur informanterna vill leva sitt liv uttryckes många olika mål

och drömmar. Allt från att bli färdigexaminerad och hitta ett bra jobb till att leva ett liv fritt från rädsla och fördomar kom upp på tal. Återkommande var dock associationen mellan en eftertraktad framtid och ett liv med partner och barn. Majoriteten av informanterna som inte redan lever ett så kallat familjeliv likt Alice och Helena, uttrycker en vilja att hitta en kärlekspartner att vara i en (livs)lång relation med och skaffa barn ihop. Sedan existerar variationer i hur de tänker att denna gemenskap ska vara utformad när det kommer till exempel monogami, hur många barn man ska ha och hur dessa ska uppfostras. Men majoriteten vill bilda familj på ett relativt traditionellt sätt, om än med en annan kvinna eller icke-binär partner. Intervjupersonernas tankar och mål om framtiden kan liknas vid det kulturvetaren Nguyen Tan Hoang beskriver som en homonormativ tidslinje, en livslinje präglad av homosexuella normer på "heterosamhällets premisser" (Ambjörnsson & Bromseth 2010:216). Dessa normer kan inbegripa att "[...] vi tenderar att beklaga dem som kommit ut sent i livet, de som inte hittar en livslång partner att sätta bo med innan de förlorat sin ungdomliga fräschör, de som fortsätter att hänga på barer när de har åldern inne att vara bartenderns pappa." (Ambjörnsson & Bromseth 2010:216). Dana talar i dessa termer när hon pratar om barnskaffande och familjebildande:

Dana: Att inte skaffa barn känns lite som en rädsla att bli utanför och inse att andra går vidare med saker på ett annat sätt än man själv gör.

Samuel: Känner du ett tryck där?

Dana: Ja lite, ett tryck inte från vad någon annan tycker utan utifrån vad som är mest konformativt, och då så hamnar man, då blir det kanske lättare att vara social för man har de andra dagisföräldrarna. [...] om ingen annan ville skaffa barn hade jag kanske inte heller velat skaffa barn, och då tänker jag att om man är tillsammans med någon som inte vill ha barn, och man själv vill kanske mest vill för att andra har barn, så måste man göra slut eller någon måste ändra sig.

Michell Göransson menar att "reproduktionsnormer är centrala för hur föreställningar om det goda livet konstitueras", och framhåller att "biokvinnor som nått en viss ålder förväntas [...] orientera sig mot barn och familjeliv." (Göransson 2013:123)¹¹. Att inte skaffa barn vid en viss ålder ses som ett misslyckande, och att inte vara riktad gentemot barnskaffande som avvikande. Spåren av Halberstams normativa livsmanus (Halberstam 2005:5) görs återigen

¹¹Göransson använder begreppet "biokvinnor" för "att kunna tala om kroppar såsom de klassificeras både i en naturvetenskaplig och vardaglig förståelseram" (2013:288), och syftar med andra ord på cis-kvinnor.

synliga. Flera av informanterna uttrycker dock att det också kommer en stor frihet med att leva icke-heterosexuellt, med färre förväntningar från omgivningen, Tina uttrycker det såhär:

[...] alltså jag känner mig nog ganska fri att skapa mitt eget liv precis så som jag vill ha det, för om man redan har klivit utanför normen så känns det mer öppet att skapa sina egna regler för sig själv. Det är inte lika mycket som kommer med på köpet liksom, för man har redan tagit sig en funderare kring vad man vill ha och inte ha i sitt liv, i och med att man kommer ut. Alla kanske inte har samma upplevelse men jag känner så, att jag väljer bort det här och väljer det här. Och då har man redan tagit ett steg i hur man vill forma sitt eget liv och då känner jag att då, att då kan man fortsätta, i hur man vill ha och inte ha det i en relation.

Trots den nämnda homonormativa tidslinjen tycks inte livet utanför den rät(t)a livslinjen vara lika utstakat i ett (homonormativt) livsmanus. Tina menar att ta steget utanför heteronormen kräver reorientering mot nya val och mål, och att det i sin tur möjliggör fler icke-normativt orienterade livsval. Som Ahmed skulle uttryckt det, val och möjligheter som inte är placerade på den rät(t)a livslinjen, är inom räckhåll på den skevande, queera linjen (Ahmed 2006:14). Förutsättningen att orientera sig mot "nya", icke-normativa marker är med andra ord större på en icke-heterosexuell livslinje. Marina beskriver att bristen på förväntningar hos den normativt riktade omgivningen kan vara avslappnande, men också en besvikelse:

Ibland kan jag nog känna att om man dejtar en tjej om man är i min ålder, att folk har inte samma förväntningar på oss att vi ska komma någon vart eller att vi ska skaffa barn, jag vet inte. Och det är på ett sätt jävligt skönt, att folk inte har de förväntningarna, 'jaha, när ska ni köpa hus', men sen så generellt kan jag känna att det ses inte lika mycket som en seriös relation alltid, upplever jag.

Ambjörnsson och Bromseth menar att familjebildandet i en (heterosexuell) tvåsam relation ses som det avslutande projektet i att bli helt och hållet vuxen (Ambjörnsson & Bromseth, 2010: 207). Det Marina berättar om, upplevelsen av att inte riktigt tas på lika stort allvar, att hennes relation inte ses som lika "seriös" med förväntningar på husköp och familjebildning runt hörnet, speglar Ambjörnsson och Bromseth forskningsresultat i "När du gifter dig och får barn..." (2010). Det "vuxna", meningsfulla familjelivet förväntas alltså förkroppsligas genom den heterosexuella tvåsamheten, och skaver mot den icke-heterosexuella kvinnans möjligheter att konstruera mening kring hennes liv och framtid. Uppfattningen av omgivningens förväntningar

på icke-heterosexuella kvinnors barnskaffande tycks skilja sig mellan informanterna. Tina beskriver hur hon tror hennes familj tänker kring henne och hennes partner:

[...] jag tror de tänker 'jaha ni är ihop, ni ska ha barn då, det är väl som vanligt'. Jag tror inte de tänker att det är lika självklart att vi ska ha barn som det är att min syrra och hennes kille ska ha det, men det är nog också för att de vet att det är krångligt för en, så de är inte på en på samma sätt.

Peggy beskriver hur hon bemöter omgivningens (icke-)förväntningar på hennes framtid med att prata om sina drömmar och mål om framtiden än mer:

[...] det är väldigt genuint jag vill ha en familj, jag vill ha barn. Jag vill ha ett vardagligt liv liksom. Men sen är jag sådär, nu när vi bara pratar liksom, så tänker jag varför kommer det sig? Jag vet ju om att det är någonting jag alltid ha velat ha oavsett, men det kanske blir extra viktigt för mig att säga det för att jag också är i en queer relation. Visst ni kanske tror att jag ska liksom bara för att jag är i en queer relation så kommer inte jag ha barn. Eller jag kan tänka mig att min farmor och farfar och sådana personer tänker det. Att man har en bild av att då kommer jag bara uppleva, ah men jag vet inte, förstår du vad jag menar, att man inte har samma typ av kärnfamilj och det blir kanske därför det är viktigt för mig att säga och prata om med min farmor om hur man skaffar barn som lesbisk, vi kan också! Ha liksom en straight, inte en straight familj, men liksom att man eftersträvar den här kärnfamiljen.

Utifrån Peggys berättande kan ett slags förhandlande med omgivningens, och sina egna, förväntningar på framtiden urskönjas. Att på sitt eget (queera) vis kunna förhandla med, och anpassa sig efter, (hetero)normativa framtidsideal om "kärnfamiljen" tycks fungera som en strategi för Peggy att konstruera en meningsfull framtid. En framtid som uppfattas som meningsfull både för henne själv och omgivningen runt omkring henne. Trots att våra informanter tagit steget utanför den rät(t)a livslinjen och till viss del tycks känna sig fria att skapa ett liv utifrån hur de själva vill leva, präglas bevisligen många av värderingar liknande Nguyen Tan Hoangs homonormativa tidslinje. Flera av informanterna talar om framtiden genom omformulerade (hetero)normativa ideal. En reorientering efter sina begär medför följaktligen inte ett lösgörande från preferenser och drömmar efter vad samhället beskriver som det lyckliga livet, utan skapar snarare alternativa former av dessa.

Det Tina tidigare beskrev, med komma ut-processen som en ingångsport till fler alternativa orienterings-möjligheter, kan tolkas som ett tillgängliggörande av andra, queera livsval. Att orientera sig mot ett liv som uppfattas som meningsfullt och lyckligt, inför en själv och omgivningen, tycks dock inte ske friktionsfritt. Flera av informanterna beskriver hur bilden av en lycklig relation, och vad som kan tolkas som det lyckliga livet, skiljer sig mellan heterosexuellt riktade personer och icke-heterosexuellt riktade personer, och att viss slitning kan uppstå mellan dessa läger. Genom att röra sig mellan olika sammanhang, sin biologiska kärnfamilj, den queera vänkretsen eller jobbrelationer, stöter de på olika normer och syner på livet, där de alternerar mellan att vara normbrytande och uppfattas som normativ. Tina beskriver detta så här:

Jag tror att när man var yngre att det var som att man ska ha öppna relationer, när man är i ett queert community så kan det vara lite såhär 'jag är en sån tråkig monogam person' att man nästan måste ursäkta sig... Och om jag skulle ta min familj, jag tror de skulle bli ganska förvånade ifall jag kom och bara 'jag är också ihop med den här personen' [...] jag tycker nog det finns lite olika läger, såhär, 'där borta är de som gifter sig, och här borta är de som flummar runt i Berlin i tio år' det beror nog lite på var man kommer ifrån... politiskt, vilket politiskt håll man kommer ifrån, jag kan känna om man har... lite sådär som jag sa, 'jag är ju monogam' det är nästan som att man ska komma ut som monogam i vissa kretsar och sen i andra kretsar är det helt tvärtom... jag vet inte, ibland kan det kännas som det förväntas att man ska vara singel och sen ihop med någon på samma gång.

Tinas erfarenhet speglar det samhällsvetaren Yuvraj Joshi beskriver som en skiljelinje inom lhbtq-gemenskaper, en strävan eller motvilja gentemot "respectable queerness". Skiljelinjen beskrivs som att antingen sträva efter samma rättigheter och privilegier som heterosexuella, och leva ett liv inom heteronormativa strukturer, eller helt förkasta dessa strukturer och se de rättigheter lhbtq-personer vunnit som påtvingad assimilering in i heteronormen (Joshi 2012: 446). Att se det småborgerliga familjelivet som idealbilden av lycka tolkas genom dessa tankegångar som ett sätt att forma sig efter existerande normer. Detta kan dock ses som en slags ofrivillig politisering av vardagliga liv, att queera personer och relationer i sin existens är politiska då de bryter mot normer, och därför ska vara subversiva i sin struktur. Man förväntas experimentera med normer och bryta gamla mönster. Kit resonerar hur förväntningar från det queera communityt kan ta sig i uttryck:

Det känns som att en del av hbtq-världen som är lite mer...hmm jamen vissa som jag träffar som är lite mer såhär att dom vill göra lite mer revolt mot typ heterosexuella. Som ser ner lite på att vara hbtq-person men leva i en kärnfamilj, för det är lite så, eller typ gifta sig. För det är lite som att typ sälja sig till fienden.. eller vad man ska säga. Och såhär man vill äta kakan och ha den också. Man vill typ leva som hetero fast man inte är hetero. Men sen finns det ju också såhär förväntningar om hur en lesbisk relation ska vara, att man typ ska, man typ flyttar in direkt och blir som ett par som bara sitter hemma och typ har katter (skratt). Och så är lite tråkiga, och sådär. Och det kommer ju väldigt mycket från hbtq-världen.

När Kit får frågan hur förväntningarna går ihop med hur hon vill leva sitt liv svarar hon:

Asså hm. Det, det här lite revolt, eller jag vill inte kalla det revolt, för det är liksom det förminskar, men det med att kanske inte leva i en typ kärnfamilj och monogam relation och så, den förväntningen passar kanske inte jättebra in på det jag iallafall tänker att jag vill. Men däremot! Förväntningen om hur en lesbisk relation ska se ut är ju som klippt och skuren för mig, för jag gillar ju att sitta hemma och sticka (skratt). Så det är ju toppen.

Ett beaktande och (om)förhandlande med både heteronormativa och queera, subversiva ideal görs synlig i Kits berättande. Att orientera sig mot framtiden blir genom Kits ord således ett reagerande både på objekt riktade mot den rät(t)a linjen och skeva linjer, där en egen väg trampas upp med influenser från de båda.

Ahmed menar att det är svårt att separera bilden av det lyckliga livet från heterosexualiteten och den romantiska (heterosexuella) tvåsamheten (Ahmed 2010:90). Den motvilja som existerar gentemot heteronormativa strukturer kan förklaras genom känslan av desorientering, att inte känna sig hemma i hur rummet är format, inte vara *i linje* med de normativa idealen (Ahmed 2006:15). Dock kan bilden av den heteronormativa relationen som den rät(t)a vägen till lycka vara svår att helt diskvalificera från medvetandet. Samtidigt är detta kanske inte en bild som helt måste stötas bort, utan snarare modifieras för att passa det liv en vill skapa för sig själv. Ett par av informanterna beskriver hur de hittar nya sätt att förhålla sig till tvåsamhetsnormen som fungerar för dem. Helena lever i en öppen relation med sin partner och de har båda älskare utanför sin relation med varandra. De är dock inte helt öppna med det inför alla, när Liv frågar varför svarar Helena:

Ja det är det väl att vi känner att vi orkar inte. Och det känner man väl att man borde ta den grejen, men att vi orkar inte och [...] inte att vi gömmer det men vi pratar inte om det bara. [...] Jag önskar väl att det generellt gick att prata öppnare om saker, att sex var mindre tabubelagt, att kärlek var mycket mer fritt, men nu är det inte så så man får välja sina strider och så... även om det tar mig emot.

Helena berättar vidare att många i hennes bekantskapskrets som är icke-heterosexuella lever i polygama relationer, men inte lever helt öppet med det. Hon beskriver hur hon önskar att hon och andra pratade mer om det. Både för sin egen skull och för att på sikt skapa en bredare definition av vad kärlek och relationer kan och får vara. En slitning mellan livet på den skevande linjen och omgivningens rät(ta) riktning kan uttolkas från detta. Flera av informanterna beskriver en slitning mellan det personliga och det politiserade. Att de samtidigt som de vill att världen ska bli en bättre plats inte känner orken att ta strider varje dag. Carmen uttrycker en trötthet inför en politisering av lycka och kärlek som hon menar existerar inom lhbtq-kretsar:

Jag kan känna förväntan att man måste radikaliserar och queerifiera varenda del av ens liv, att man måste ifrågasätta exakt allting. Att det kan vara ganska höga krav att man inte får vara traditionell någonstans, att man inte, att det värsta som finns är att vara lite småborgerlig någonstans. Man kan väl få vara det, man kan väl få vilja fira jul med sin kärnfamilj och vilja skaffa barn på ett särskilt sätt och ha en mamma-mamma-barn-familj på vanligt sätt. Så där kan man känna att man fastnar mellan queera förväntningar och normativa förväntningar.

Det lyckliga livet och den lyckliga framtiden är bevisligen en bild som kommer med värderingar och makt, och är svår att separera från heteronormen. Däremot kanske idealbilden bara behöver modifieras tillräckligt för att den ska fungera för en själv. Samtidigt som flera av informanterna uttrycker en önskan för en traditionell relationsstruktur vill de inte heller att den ska se ut som heterosexuella relationer de sett i sin närhet, majoriteten uttrycker att de uppfattat mönster i sina föräldrars relationer eller i heterosexuella vänners relationer som de inte eftersträvar och därför agerar annorlunda. Att leva i en monogam, icke-heterosexuell tvåsam relation blir därför inte en blind assimilering utan snarare en modifikation utifrån rådande strukturer. Likt pusslandet i skapandet av identitet pusslar man här också ihop den framtid och relation man vill ha utifrån heteronormer och homonormer, och skapar sin egen lilla vrå i den stora världen.

Genom en förhandling mellan heteronormativa framtidsideal med livslång partner och barn, och det queera normbrytandet i kärleksobjekt och relationsmönster, tycks mening och

föreställningar om lycka göras tillgängliga för intervjupersonerna. På en skevande, queer livslinje görs framtidens drömmar, mål och val inom räckhåll genom konstruerandet av både alternativa och normativa orienteringar. När Helena får frågan hur hon ser på sin framtid och hur hon önskar leva sitt liv svarar hon skrattande: “Precis så här”.

SAMMANFATTANDE DISKUSSION

Utifrån analysen av vårt empiriska material har vi diskuterat (re)orientering, sexualitets- och identitetsformering på en skevande, queer livslinje. Att röra sig mot icke-heterosexualitet tycks möjliggöras genom (positiva) representationer och gemenskaper som visar vägen fram. Skapandet av identitet och sexualitet blir med andra ord till i reagerandet med och på omgivningen. På samma sätt möjliggörs (re)orientering i mötet med rummet och de objekt och subjekt du möter och är riktad mot.

I det första kapitlet, “Kärlek? Heteronormativitet som nollpunkt”, analyserade vi intervjupersonernas första möten med kärleks känslor, heteronormativa (kärleks)förväntningar och negativa representationer av icke-heterosexualitet. I berättandet om barndomsåren och tonårstiden beskrev många av informanterna en stark association mellan ett icke-heterosexuellt liv och ett olyckligt liv. De representationer som intervjupersonerna hade att tillgå speglade till stor del Ahmeds tes om heterosexualitetens lyckoförsäkran och hotet om den queera, icke-heterosexuella olyckan (Ahmed 2010:90). Den desorienterande upplevelsen i mötet med heteronormativa förväntningar och (queera) kärleks känslor tycks intensifieras genom negativa representationer av icke-heterosexuell kärlek. Den heterosexuella kärleken och livet på den rät(t)a livslinjen uppfattas som enkel och sorgfri, medan den icke-heterosexuella kärleken och livet på den skevande linjen uppfattas som otänkbar, både i tanke, känsla och praktik. I en (desorienterad) tillvaro på den rät(t)a linjen tycks både framtid, lycka och familj som icke-heterosexuell vara utom räckhåll.

Kapitlet “Hitta sin egen väg” diskuterar intervjupersonernas reorienterande process - bort från den rät(t)a linjens tillvaro - mot icke-heterosexuell identitet, tillhörighet och gemenskap. Intervjupersonerna beskriver visuell kultur och sociala medier som medel genom vilka nya, positiva representationer tillgängliggörs. I likhet med Dyers ord om kultur som berättar “what is available to be thought and felt about being a queer” (Dyer 2002:10), beskriver informanterna (positiva) representationer som redskap att formulera nya tankar och känslor om icke-heterosexualitet. Sociala gemenskaper beskrivs som en förutsättning i den

identitetsskapande processen, och queera vänskaper som orienterande i en tillvaro mot och på en icke-heterosexuell livslinje. Känslan av tillhörighet framstår som orienterande, och gemenskaper och representation verkar möjliggöra både ett reorienterande *till* den skevande linjen, men även som verktyg som “håller kursen” *kvar* på den alternativa livslinjen.

I det sista kapitlet, “Nutid & framtid”, undersökte vi informanternas orientering mot ett icke-heterosexuellt liv i framtiden, och hur dessa orienteringar förhåller sig till föreställningar om lycka och olycka. Hur majoriteten av informanterna vill leva påminner i stort om varandra, vare sig detta liv är en framtidsvision eller levd verklighet. I ett förhandlande med queera respektive heteronormativa förväntningar och ideal skapar de egna visioner om vad ett meningsfullt liv utgörs av. Genom fler konstitutionella rättigheter, och ökad acceptans genom praktik, har tillgängliga framtider blivit mer mångfacetterade, både utifrån de äldre informanternas första tankar kring framtiden till idag, och för vad våra yngre informanter vågar hoppas på. Tyvärr är vägarna dit fortfarande inte rät(t)a och upplysta utan kräver ett navigerande utifrån andra, icke-heterosexuella förebilder.

Att orientera sig mot ett icke-heterosexuellt liv och framtid innebär inte att likt en bilförare på E4:an byta fil och följa den mot dess mål, utan är snarare ett kontinuerligt reagerande mot heterosexuellt- och icke-heterosexuellt riktade objekt och känslor runt om en. Som tidigare konstaterats i delen “Spegla sig i kultur” uttrycker flera av de äldre informanterna att sökandet efter icke-heterosexuell representation inte är en lika viktig del av deras liv längre. Dock, om en ser representation som fenomenologiska (kroppsliga) reaktioner på objekt som stärker en i ens väg och identitet, är det en process de ägnar sig åt och kommer göra resten av livet. Upplevelsen bör inte främst härledas till deras ålder, utan hur länge de vandrat på den icke-heterosexuella livslinjen, hur länge de levt icke-heterosexuellt. När reorientering är åstadkommen, kursen funnen, fungerar (queera) representationer och gemenskaper snarare som objekt som hjälper informanterna att “hålla kursen” (Ambjörnsson & Jönsson 2010:10) mot en queer framtid. Likt Ahmed menar att ett möte med ett objekt som påverkar oss innebär en värdering av objektet och vad det kan göra för oss, fortsätter icke-heterosexuella objekt och företeelser att styra den egna vägen, till exempel i processen av familjebildande och livsval (Ahmed 2010: 23). Framtiden är till viss del möjlig att göras till det informanterna vill, men skapas och samspelar ändå i relation till omgivande livslinjer, heteronormativa eller homonormativa.

Avslutningsvis kan sägas att denna uppsats har lyft ett flertal perspektiv genom vilka en ökad förståelse av (queera)livslinjer, identitetsskapande och lycka möjliggjorts. Vi har visat hur

informerarna beskriver sina första möten med kärleks känslor som desorienterande och hur bristen på (positiva) representationer förstärker associationen mellan queerhet och olycka. I mötet med positiva representationer skapas nya föreställningar kring icke-heterosexualitet vilket tillgängliggör andra framtider än den som tidigare uppfattats som vägen mot olycka. Representationerna möjliggör med andra ord nya tankar och känslor om queerhet. Utifrån denna process kan den egna identiteten tydligare formuleras, och utvecklas under friare former än vad som tidigare setts som möjligt. Sociala gemenskaper och icke-heterosexuella representationer möjliggör ett queert identitetsskapande, och riktar informanterna mot ett meningsfullt, queert liv där kärlek och lycka är inom räckhåll. De hjälper omformulera "vem som är värd och kapabel" att vara lycklig (Ahmed 2010:13). Riktade mot framtiden görs ett icke-heterosexuellt liv meningsfullt genom ett förhandlande med heteronormativa ideal och den queera potentialen till emancipation från heteronormativa strukturer.

REFERENSLISTA

TRYCKTA KÄLLOR:

Ahmed, Sara. (2006). *Queer Phenomenology. Orientations. Objects. Others.* Durham & London: Duke University Press.

Ahmed, Sara. (2010). *The Promise of Happiness.* Durham & London: Duke University Press.

Ambjörnsson, Fanny & Bromseth, Janne. (2010). "När du gifter dig och får barn...". I Ambjörnsson, Fanny & Jönsson, Maria (red.), *Livslinjer. Berättelser om ålder, genus och sexualitet* (s. 204-231). Stockholm: Makadam.

Ambjörnsson, Fanny. (2016). *Vad är queer?* Stockholm: Natur & Kultur.

Bartholdsson, Åsa. (2010). "Mamma-pappa-barn". I Ambjörnsson, Fanny & Jönsson, Maria (red.), *Livslinjer. Berättelser om ålder, genus och sexualitet* (s. 125-147). Stockholm: Makadam.

Bremer, Signe. (2011). "Med kroppen i berättarrummet". I Gunnemark, Kerstin (red.), *Etnografiska hållplatser* (s.195-214). Lund: Studentlitteratur.

Brülde, Bengt & Bykvist, Krister. (2010). "Happiness, Ethics, and Politics: Introduction, History and Conceptual Framework". *Journal of Happiness Studies*, 2010, Vol.11, Nr. 5, s. 567-583

Butler, Judith. (1999). *Genustrubbel. Feminism och identitetens subversion.* London: Routledge.

Dahl, Ulrika. (2010). "Femme on femme: Reflections on collaborative methods and queer femme-inist ethnography". I Browne, Kath. & Nash, Catherine J. (reds), *Queer methods and methodologies: intersecting queer theories and social science research* (s. 143-166). London: Routledge.

Davies, Charlotte Aull. (2008). *Reflexive Ethnography: A Guide to Researching Selves and Others*. New York: Routledge.

Dyer, Richard. (2002). *The Culture of Queers*. London & New York: Taylor & Francis Group.

Ehn, Billy & Löfgren, Orvar. (1982) *Kulturanalys. Ett etnologiskt perspektiv*. Stockholm: Liber.

Göransson, M. Michell. (2012). *Materialiserade sexualiteter: om hur normer framträder, förhandlas och ges hållbarhet*. Göteborg: Makadam förlag.

Fägerborg, Eva. (2011). "Intervjuer". I Kaijser, Lars. & Öhlander, Magnus, (red.), *Etnologiskt fältarbete* (s.85–110). Lund: Studentlitteratur.

Halberstam, J. Jack. *In a Queer Time and Place*. (2005). New York: New York University Press.

Hall, Stuart. (1997). *Representation: cultural representations and signifying practices*. London: Sage.

Hörnfeldt, Helena. (2011). "Fältarbete och skriftliga källor". I Kaijser, Lars & Öhlander, Magnus. (red), *Etnologiskt Fältarbete* (s.235-264). Lund: Studentlitteratur.

Jackson, Alecia Y. & Mazzei, Lisa A. (2012). *Thinking with Theory in Qualitative Research*. London: Routledge.

Joshi, Yuvraj. (2012). "Respectable queerness." *Columbia Human Rights Law Review*, Vol.43 nr. 2, s. 416-467.

Kvale, Steinar, & Brinkmann, Svend. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Latour, Bruno. (2005). *Reassembling the Social: an Introduction to Actor-Network-Theory*. Oxford: Oxford University Press.

Liliequist, Evelina. (2020). *Digitala förbindelser. Rum, riktning och queera orienteringar*. Diss., Umeå universitet. Hämtad från:
<http://umu.divaportal.org/smash/record.jsf?language=sv&pid=diva2%3A1417242&dswid=501>

Lundahl, Pia. (1998). *Lesbisk identitet*. Stockholm: Carlsson.

Rosenberg, Tiina. (2002). *Queerfeministisk agenda*. Stockholm: Atlas.

Sturken, Marita & Cartwright, Lisa. (2009). *Practices of Looking. An Introduction to Visual Culture*. New York & Oxford: Oxford University Press.

Thomsson, Heléne. (2010). *Reflexiva intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.

Weston, Kath. (1995). "Get thee to a big city: Sexual imaginary and the great gay migration". *GLG: A Journal of Lesbian and Gay Studies*, 2, s. 253-277.

ELEKTRONISKA KÄLLOR:

CODEX. (u.å.) Regler och riktlinjer för forskning. Hämtad 2020-12-10 från:
<http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>

Notisum. (u.å.) Lag (1994:1117) om registrerat partnerskap. Hämtad 2020-12-10 från:
<http://www.notisum.se/rnp/document/?id=19941117>

RFSL. (2019). Begreppsordlista. Hämtad 2020-12-19 från: <https://www.rfsl.se/hbtqi-%20fakta/begreppsordlista/>

RFSL. (2017). Adoption. Hämtad 2020-12-23 från:
<https://www.rfsl.se/verksamhet/foralder/att-bli-och-vara-foralder/adoption/>

RFSI. (2017). Assisterad befruktning på klinik. Hämtad 2020-12-23 från:
<https://www.rfsl.se/verksamhet/foralder/att-bli-och-vara-foralder/assisterad-befruktning-pa-klinik-insemination-och-ivf/>

APPENDIX

BILAGA 1. UPPSATSENS INFORMANTER

Alice - Alice är 38 år. Hon identifierar sig som kvinna och som lesbisk. Alice bor en mellanstor svensk stad tillsammans med fru och barn. Hon har arbetarklassbakgrund och jobbar inom akademien.

Bette - Bette är 31 år. Hon identifierar sig som kvinna. Tidigare identifierade hon sig som flata eller queer, men nu säger hon oftast lesbisk. Bette bor i en svensk storstad. Hon har medelklassbakgrund och är student på högskolan.

Carmen - Carmen är 30 år. Hon identifierar sig som kvinna och som lesbisk. Carmen bor i en svensk storstad tillsammans med sin partner. Hon har medelklassbakgrund och studerar på yrkeshögskola.

Dana - Dana är 22 år och identifierar sig som kvinna. Hon säger att hon fortfarande är sökande kring sin sexualitet, och identifierar sig som lesbisk eller bisexuell. Dana bor i en svensk storstad, har arbetarklassbakgrund och studerar på högskolenivå.

Helena - Helena är 40 år och identifierar sig som kvinna. Längre identifierade hon sig som bisexuell och senare flata, men nu skulle hon säga queer/pansexuell. Helena bor i en svensk storstad tillsammans med fru och barn. Hon har medelklassbakgrund och är student på högskolenivå.

Kit - Kit är 21 år. Hon identifierar sig som kvinna och någonstans mellan lesbisk och bisexuell, främst som lesbisk, men är tydlig med att sexualitet för henne är flytande. Kit bor i en svensk storstad och studerar på högskolenivå. Hon har medelklassbakgrund.

Marina - Marina är 32 år. Hon identifierar sig som kvinna och som lesbisk eller queer. Marina bor i en svensk storstad tillsammans med sin partner och hund. För tillfället jobbar Marina med administration. Hon beskriver sig själv ha undre medelklassbakgrund.

Peggy - Peggy är 23 år. Hon identifierar sig som kvinna och som queer. Peggy bor i en svensk storstad tillsammans med sin partner. Hon har medelklassbakgrund och studerar på folkhögskolan.

Tina - Tina är 34 år. Hon identifierar sig som lesbisk och kvinna. Tina bor i en svensk storstad tillsammans med sin partner. Hon har medelklassbakgrund och arbetar som kock.

BILAGA 2. VIDARE ORIENTERING

Under intervjuerna frågade vi informanterna om fiktiva verk med lhbtq-innehåll som på ett eller annat sätt varit viktiga för dem. Detta är de verk som kom på tal, alla kunde tyvärr inte inkluderas i delen “**Spegla sig i kultur**”, men vi ville ändå inkludera dessa i uppsatsen för eventuell vidare läsning och förståelse för kulturens del i den identitetsskapande processen, och för de av våra läsare som vill konsumera ett större utbud av kultur med lhbtq-innehåll.

FILMER

Antonia (1995), regi Marleen Gorris

Boys Don't Cry (1999), regi Kimberly Pierce

Du ska nog se att det går över (2003), regi Cecilia Neant-Falk

Fried Green Tomatoes (1991), regi Jon Avnet

Fucking Åmål (1997), regi Lukas Moodysson

God's Own Country (2017), regi Francis Lee

Heavenly Creatures (1994), regi Peter Jackson

If These Walls Could Talk 2 (2000), regi Jane Anderson, Martha Coolidge och Anne Heche

Mulholland Drive (2001), regi David Lynch

TV-SERIER

Ellen (1994-1998), skapad av Neal Marlens, Carol Black och David S. Rosenthal

Glee (2009-2015), skapad av Ryan Murphy, Brad Falchuk och Ian Brennan

Grey's Anatomy (2004-), skapad av Shonda Rimes

Looking (2014-2016), skapad av Michael Lannan

Party of Five (1994-2000), skapad Christopher Keyser och Amy Lippman

Queer as Folk (1999), skapad av Russell T Davies

The Haunting of Bly Manor (2020), skapad av Mike Flanagan

The L Word (2004-2009), skapad av Ilene Chaiken, Michele Abbot och Kathy Greenberg

LITTERATUR

Vajlett och Rut (2018) av Karin Alfredsson

MUSIKER

Ani DiFranco

Silvana Imam

Beatrice Eli

Eva Dahlgren

BILAGA 3. FRÅGELISTA

Bakgrund

- Beskriv dig själv? Uppväxt, intressen, livssituation nu
- Hur skulle en vän beskriva dig tror du?
- Hur gammal är du?
- Jobb? Utbildning?
- Vart kommer du ifrån?
- Hur växte du upp?
- Föräldrar? Kanske storasyskon? Eller andra typer av förebildsgestalter?
- Är de tillsammans fortfarande?
- Var de tillsammans under din uppväxt?
- Vad arbetade/arbetar de med?
- Lever de, med varandra eller med nya partners, i en heterosexuell relation?
- Hur kom du att inse din sexuella identitet?
- Vad är kärlek? Hur känns kärlek?
- Hur ser kärlek ut för dig?
- Vad är en kärleksrelation för dig?
- Hur ser du att du skulle vilja leva? Tvåsamhet, partner och 2,5 barn? Annat? Livslång monogami överhuvudtaget?
- Skiljer det sig i olika stadier av livet? Om så beskriv de olika stadierna?

Uppväxt

- Minns du hur tänkte på kärlek när du växte upp?
- Vad formade din bild av kärlek? Människor omkring dig, film, litteratur, media, annat?
- Hur såg du på dina föräldrars relation när du växte upp?
- Hur ser du på denna idag?
- Skulle du vilja ha en relation som dina föräldrar har/hade?
- Hur tänkte du som yngre att din framtid skulle se ut, romantiskt sett?
- Förändrades denna syn genom åren? Isåfall, hur?
- Önskar du att den skulle förändras idag?
- När du insåg din egen sexuella identitet, såg du denna som förenlig med din idé av kärlek och relationer?

Förebilder

- Om du skulle definiera en förebild, vad är det för dig?
- Har du förebilder? Eller har du kanske tidigare haft?
- Har de förändrats? Varför det tror du?
- Kan dessa vara förebilder du också förhåller dig till när det kommer till kärlek och kärleksrelationer?
- Om du inte haft eller har (kärleks)förebilder, är det något du önskat att du haft? Tidigare? Idag?

- Om du hade kärleksförebilder redan vid ung ålder, fick du hitta nya förebilder vid en eventuell förändring i syn på kärlek?

Relationer

- Vad tycker du skulle vara en lycklig relation?
- Beskriv din drömrelation?
- Hur skulle en sådan se ut?
- Ser denna drömrelation annorlunda ut idag än vad den gjorde tidigare?
- Har andra människors relationer spelat en roll i hur du ser/har sett på kärlek och relationer?
- Kan du identifiera en eller flera kärleksförebilder i ditt liv? Personer som format din bild av en lycklig relation?
- Isåfall vad är detta för relationer?
- Är det verkliga människor?
- Är det fiktiva människor från tex film och tv?
- Hur ser dessa relationer ut?
- Vad gör dem bra?
- Om man vänder på det, har du relationer du sett i ditt liv som lärt dig om vad du inte vill ha i din egna relation?
- Vad är det du har identifierat där som du inte vill ha i din egen relation?
- Hur skulle du säga att förväntningar på relationer och kärlek påverkat de relationer du har haft?
- Har de förebilder du eventuellt har haft påverkat de relationer du har haft? Isåfall, positivt eller negativt?
- Har du inga tydliga kärleksförebilder? Isåfall, hur tror du detta har påverkat dig och din syn på kärlek och relationer?

Familj

- Vad är familj för dig?
- Hur ser din familjesituation ut just nu? (om informanten inte har barn) Vad du känner för att skaffa barn?
- Hur tänker du kring dina möjligheter att skaffa barn?
- Känns det möjligt eller ouppnåeligt?
- Vilka möjliga vägar ser du att leva ditt liv i framtiden, tex utan barn eller med barn eller barn men inte på den "traditionella" vägen? (om informanten har barn eller vill ha barn) Vill du vara en kärleksförebild för dina barn? För andra?
- Hur tycker du man skulle vara en positiv förebild för ens barn i de relationer de kanske kommer skaffa?
- Hur kände du kring att skaffa barn?
- Var det ett lätt beslut?
- Har du alltid velat det?
- Gick du och din partner in med samma känsla kring beslutet? Innan beslutet?
- Hade du/ni andra att se upp till och relatera till kring att skaffa barn? Vilka var de?
- Om du har det, hur påverkade det dig/er?
- Om du inte hade det, hur påverkade det dig/er?

Identitet

- Hur har din sexuella identitet formats av de representationer av kärlek du blivit exponerad för?
- Om du kan identifiera kärleksförebilder i ditt liv, är detta en relation som påverkat din sexuella identitet?
- Vad spelar sexualiteten för roll i dessa relationer?
- Är de kärleksförebilder du skulle kunna ha i samkönade relationer eller i heterosexuella relationer?
- Har du haft några positiva homosexuella kärleksförebilder i ditt liv?
- Ifall JA: vad fyller detta för vikt i ditt liv?
- Ifall NEJ: är detta något du saknar eller ej?

Representation

- Minns du första gången du såg en samkönad relation eller en LHBTQIA+-person i media? Litteratur, film, tidningar tex
- Vad var detta för skildring?
- Vilka var det?
- Vad betydde den för dig?
- Konsumerar du mycket media som skildrar LHBTQIA+-personer och relationer?
- Ifall JA: vad fyller sådan media för funktion i ditt liv?
- Minns du någon annan gång du såg en LHBTQIA+-person i media som påverkade dig?

Kärlek

- I vilka sammanhang/rum kan du prata obehindrat om kärlek?
- När kan du inte?
- Vilka rum hade du önskat att du kunde prata obehindrat?
- Finns det rum du inte vill prata om kärlek? vilka? varför?
- Känner du att det finns förväntningar kring hur du ska leva ditt liv?
- Vad tror du dessa förväntningar är?
- Är dessa förväntningar heteronormativa?
- Finns det också förväntningar från andra LHBTQ+-personer kring hur du ska leva?
- Hur går eventuella förväntningar ihop med hur du känner att du vill leva?
- Är dessa förväntningar uttalade eller går de outtalade?
- Tror du att du påverkas av dessa? Hur? Finns det konkreta exempel?

Avslutning

- Vill du lägga till något?
- Är det något vi inte har frågat om som du trodde att vi skulle fråga?
- Är det något du vill att vi skulle ha frågat dig?